

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ТЕОРЕТИЧНОЇ ТА ПРАКТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

**ПСИХОЛОГІЧНІ ФАКТОРИ РАДИКАЛЬНОЇ ПОЛІТИЧНОЇ
ПОВЕДІНКИ СТУДЕНТІВ**

Магістерська робота з психології
освітньо-кваліфікаційний рівень
«магістр»

студента **7** курсу **73** групи
галузі знань:

05 Соціально-політичні науки
напряму підготовки:

053 Психологія

Шкодича Богдана Аркадійовича

Керівник:

кандидат філософських наук,
доцент ***Пирог Г.В.***

Рецензент:

кандидат психологічних наук, доцент
наукового центру неперервної освіти
НМУ ім. О.О.Богомольця

С. В. Мітіна

м. Житомир – 2018 рік

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПСИХОЛОГІЧНИХ ФАКТОРІВ РАДИКАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ СТУДЕНТІВ	9
1.1. Політична поведінка як предмет наукового дослідження	9
1.1.1. Поняття та фактори політичної поведінки	9
1.1.2. Форми політичної поведінки	14
1.2. Політичний радикалізм та радикальна поведінка в суспільстві..	17
1.2.1. Поняття та форми радикальної політичної поведінки	17
1.2.2. Фактори формування радикальної поведінки.....	23
1.3. Психологічні особливості радикальної політичної поведінки студентів	26
1.3.1. Особливості політичної поведінки в юнацькому віці	26
1.3.2. Психологічні чинники радикальної політичної поведінки студентів	29
Висновки до розділу 1	32
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ФАКТОРІВ РАДИКАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ СТУДЕНТІВ	34
2.1. Організація дослідження психологічних чинників радикальної політичної поведінки студентів	34
2.1.1. Загальні підходи до досліджень політичної поведінки	34
2.1.2. Процедура та організація емпіричного дослідження	37
2.2. Методи та методики дослідження психологічних чинників радикальної політичної поведінки студентів	40
2.2.1. Методика вивчення політичних орієнтацій особистості ..	40
2.2.2. Методика діагностики соціально-політичних позицій особистості	41
2.2.3. Методика діагностики рівня соціальної фрустрації	44
2.2.4. Методика визначення показників та форм агресії	45

Висновки до розділу 2.....	48
РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ФАКТОРІВ РАДИКАЛЬНОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ПОВЕДІНКИ СТУДЕНТІВ..	50
3.1. Дослідження радикальної політичної поведінки студентів	50
3.1.1. Схильність до радикальних дій	50
3.1.2. Установки до радикальної політичної поведінки	56
3.2. Дослідження мотиваційних особливостей студентів	62
3.2.1. Діагностика рівня соціальної фрустрації	62
3.2.2. Актуальність базових потреб	63
3.3. Дослідження агресивності студентів	66
3.4. Зв'язок радикальної політичної поведінки студентів з агресивністю та мотиваційними особливостями студентів	69
Висновки до розділу 3.....	71
ВИСНОВКИ.....	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	78
ДОДАТКИ.....	87

ВСТУП

Актуальність дослідження. Радикальні демократичні перетворення політичних інститутів і всієї політичної системи України на початку ХХІ століття звертають увагу до теми вивчення поведінки виборців. Основною ознакою демократичного розвитку суспільства є реальна участь громадян у політичному житті держави. Громадянин держави може здійснювати визначальний вплив на вирішення питань загальнонаціонального значення, яке так чи інакше впливатиме на майбутнє держави.

Політичне життя в сучасній Україні стає більш тіснішим із громадськістю. Та демократична трансформація, яка відбувається зараз, супроводжується глобальними змінами в інституційній структурі політичної участі. На глибокі корінні зміни структур та цінностей суспільства спрямована, насамперед, радикальна політична поведінка, яка передбачає використання насильницьких методів для досягнення мети. Тому є важливим дослідити вплив психологічних факторів на радикальні погляди та поведінку студентів.

Політичний радикалізм є прагненням до рішучих, нових, кардинальних дій та політичних методів. Радикалізм у політиці зазвичай проявляється в ідеології, партійній системі, політичних рухах. Для радикалізму характерна незмінність властивих йому функцій політичної та соціальної критики, яка визначає його спрямованість та рамки.

Радикальне мислення та поведінка мають в своєму складі вираження нігілізму, максималізму, постійні коливання настрою та дій, які часто переходять в крайнощі та орієнтуються на застосування силових методів. Також загальною особливістю радикальної поведінки виступають революційні погляди, які недооцінюють та критикують соціальні фактори прогресу в країні. У наш час якраз такі прямі факти та погляди приваблюють, в основному, молодь суспільства. Тому молодіжний

радикалізм в Україні представляє собою не тільки систему радикальних ідей, спрямованих на широкі маси суспільства, а й певну сукупність радикальних дій часом екстремістського характеру.

Психологічними дослідженнями факторів політичної поведінки займалися Г. Ділігенський, Д. Ольшанський, М. Слюсаревський; особливостей політичної соціалізації і політичної поведінки молоді – М. Білик, Н. Дембрицька, Л. Кияшко, Т. Костяк, І. Новиков, Г. Пирог, О. Скар; політичного радикалізму – І. Новиков, В. Костюшев.

Попри існування доволі значної кількості наукових праць із досліджень політичної поведінки виборців, проблематика досліджень радикальних поглядів у студентів не набула достатнього теоретичного та емпіричного розгляду. Зазначені обставини й зумовили вибір теми дослідження.

Об’єкт дослідження: політична поведінка.

Предмет дослідження: психологічні фактори радикальної політичної поведінки студентів.

Мета: визначити зв’язок радикальної політичної поведінки студентів з їхніми особистісними та мотиваційними особливостями.

Гіпотеза дослідження: радикальність політичної поведінки студентів обумовлена їхніми особистісними та мотиваційними особливостями, а саме: рівнем агресивності та задоволеністю базових потреб.

Завдання дослідження:

1. Спираючись на вітчизняні та зарубіжні дослідження, провести теоретичний аналіз проблеми радикальної політичної поведінки студентів та виокремити психологічні фактори, що її обумовлюють.

2. Визначити методологічні та методичні основи психологічного дослідження особистісних та мотиваційних чинників радикальної політичної поведінки студентів.

3. Емпірично вивчити прояви політичного радикалізму студентів та їх особистісні й мотиваційні особливості.

4. Визначити міру зв'язку радикальної політичної поведінки студентів з їхніми особистісними та мотиваційними особливостями.

Методологічною та теоретичною основою нашого дослідження виступили загальні положення психології політичної поведінки (Г. Ділігенський, Д. Ольшанський, Е. Шестопа), політологічні та психологічні підходи до розуміння причин виникнення радикальної політичної поведінки в юнацькому віці, викладені в роботах вітчизняних (С. Белашко, І. Бекешкіна, О. Максимова) і зарубіжних (Ю.А. Зубок, В.І. Чупров, С. Хантінгтон, Е. Хейвуд) авторів.

Методи та організація дослідження. Із метою реалізації поставлених завдань нами були використанні такі методи: теоретичні – аналіз наукової психологічної та політологічної літератури; емпіричні – методика діагностики рівня соціальної фрустрації Л.І. Вассермана (в модифікації В.В. Бойко), методика визначення показників та форм агресії (А. Басса і А. Дарки), методика діагностики соціально-політичних позицій особистості Г. Айзенка, методика вивчення політичних орієнтацій (Г.В. Пирог), опитувальник рівня політичної участі (ОРПУ) та коефіцієнт кореляції Стьюдента.

Вибірку дослідження склали 66 студентів (36 хлопців, 30 дівчат) Житомирського державного університету ім. Івана Франка, Житомирського національного агроекологічного університету та Житомирського державного технологічного університету віком від 19 до 24 років.

Надійність та вірогідність дослідження забезпечувалися застосуванням методів, які відповідають меті та завданням дослідження, поєднанням кількісного та якісного аналізу, використанням методів математичної статистики.

Наукова новизна та теоретичне значення дослідження:

– *вперше* проблематика дослідження особистісної агресивності й системи потреб як психологічних чинників радикальної політичної поведінки студентів набула достатнього теоретичного та емпіричного розгляду;

– *уточнено* та поглиблено знання про особливості радикальної політичної поведінки студентів;

– *набуло подальшого розвитку* положення про психологічні фактори радикальної політичної поведінки студентів та застосування методів психологічної діагностики для вивчення політичної поведінки.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що результати дослідження можуть бути використані громадянами, членами неурядових організацій, органами місцевого самоврядування та державного управління для забезпечення ефективної участі населення в політичному процесі. Матеріали магістерської роботи можуть бути корисними в навчальному процесі під час викладання дисциплін соціально-гуманітарного профілю, а також для подальшого вивчення психологічних факторів радикальної поведінки інших вікових та соціальних груп.

Апробація. Результати дослідження апробовано на I-й студентській регіональній конференції за тематикою «Актуальні проблеми особистісного зростання», яка відбулася 15 грудня 2017 року в м. Житомирі на базі Житомирського державного університету імені Івана Франка за ініціативи кафедри теоретичної та практичної психології.

Публікації. Теоретичні та емпіричні результати дослідження висвітлено у 2 публікаціях:

- Шкодич Б. Теоретичний аналіз психологічних факторів радикальної політичної поведінки студентів // Психологічні дослідження: наукові праці викладачів та студентів соціально-психологічного факультету. Випуск 9. / За ред. Л. П. Журавльової, В. О. Климчука, Ю. Ю. Дем'янчук. – Житомир, Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2017. – С. 124-126.

- Шкодич Б. Психологічні фактори радикальної політичної поведінки студентів // Актуальні проблеми особистісного зростання: Збірник наукових праць за матеріалами І-ї регіональної студентської конференції (м. Житомир, 15 грудня 2017 року) / Ред. колегія: Л. П. Журавльова, Л. О. Котлова, К. А. Марчук / М-во освіти і науки України, Житомирський держ. ун-т ім. І.Франка, соц.-псих. факультет. – Житомир, Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2017. – 162 с.

Структура та обсяг роботи: наукова робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (75 найменувань) та 4 додатків. Основний зміст роботи викладено на 75 сторінках (загальний обсяг роботи – 115 сторінок). У роботі міститься 10 рисунків та 10 таблиць.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПСИХОЛОГІЧНИХ ФАКТОРІВ РАДИКАЛЬНОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ПОВЕДІНКИ СТУДЕНТІВ

Висновки до 1 розділу

На основі теоретичного аналізу наукової літератури з проблеми психологічних факторів радикальної політичної поведінки студентів можна зробити такі висновки:

– Політична поведінка є соціально-психологічним явищем. Фактори, що впливають на формування і розвиток політичної поведінки, на особистісному рівні стосуються установок, мотиваційної сфери, ситуації-стимулу, зацікавленості та пошуку вигоди. Дані фактори політичної поведінки зумовлюють політичну активність від усвідомлюваного людиною політичного вибору до неусвідомлюваних психічних процесів, що лежать в основі цього вибору.

– Основні форми політичної поведінки базуються на двох вимірах, а саме активності – абсентеїзму (політична пасивність), правомірності – неправомірності.

– Поняття радикальної поведінки має доволі багато означень із різних точок зору та позицій. З політичної точки зору правий та лівий радикалізм має суттєві ознаки, однак, у своїх психологічних проявах радикалізм як правий, так і лівий тотожні.

– Основні фактори формування радикальної поведінки можна поділити на дві групи: зовнішні (об'єктивні) та внутрішні (суб'єктивні). До зовнішніх факторів відносять політичний режим суспільства, його правову систему, рівень культури, соціально-класову, національну, ідеологічну, професійну приналежність особистості тощо. Внутрішні фактори є психологічними і базуються на зворотному зв'язку у відповідь на

зовнішній фактор, а також стосуються якостей особистісної сфери індивіда.

– На політичну поведінку студентів найбільший вплив мають наступні психологічні фактори: картина світу, характеристики особистості (зокрема рівень агресивності), мотиваційна сфера, фрустрація, протиріччя у свідомості молодих людей тощо.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ФАКТОРІВ РАДИКАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ СТУДЕНТІВ

Висновки до розділу 2

Узагальнення та аналіз методів і методик вивчення політичної поведінки дозволяють зробити наступні висновки:

- У дослідженнях політичної поведінки населення завжди виникає багато проблем із вибором правильних методів і процедур дослідження. Загальна методологія зазвичай впливає із основних завдань дослідження, а також тих ресурсів, якими володіє дослідник. Багато питань із вибору методів дослідження політичної поведінки людини також становлять такі фактори: вікова група досліджуваних, соціальний стан, соціальна позиція, гендерні особливості, рівень життя та ін.

- Аналіз методів та методичних підходів до дослідження показав, що при дослідженні політичної поведінки психологи вибирають такі дослідницькі процедури, як електоральна статистика, спостереження за передвиборчою боротьбою, спостереження за передвиборними кампаніями анкетування та опитування. Наше дослідження схиляється до останньої категорії методів.

- Для дослідження психологічних факторів радикальної політичної поведінки студентів нами була визначена вибірка, умови та методи дослідження із даного кола проблематики.

- Для дослідження психологічних особливостей політичних орієнтацій респондентів було запропоновано діагностичний комплекс, що включав методику «Соціально-політичні позиції» Г.Айзенка, методику дослідження політичних орієнтацій Г. Пирог; для дослідження

особистісних та мотиваційних особливостей студентів було використано методику діагностики рівня соціальної фрустрації Л.І. Вассермана (в модифікації В.В. Бойко) та методику визначення показників та форм агресії (А. Басса і А. Дарки).

- Обробка результатів включала кількісний та якісний аналізи. Кількісний аналіз результатів дослідження включав визначення середніх показників рівня прояву агресивності в студентів, рівня фрустрованості, ступеня задоволеності потребами, на основі отриманих даних був використаний частотний (процентний) аналіз, а також метод ранжування.

- Для з'ясування зв'язку між радикальністю політичної поведінки та особистісними характеристиками було використано коефіцієнт кореляції Спірмена. Для порівняння статистичних розбіжностей особливостей прояву психологічних факторів радикальної поведінки на гендерному рівні було використано t-критерія Стюдента. Для виявлення відмінностей в рівні прояву ознак соціальних політичних позицій було використано якісний аналіз результатів та метод порівняння.

- Підібраний психодіагностичний інструментарій забезпечив вивчення компонентів теоретичної моделі психологічних факторів радикальної політичної поведінки студентів і дозволив здійснити дослідження, яке відповідає поставленій меті та завданням.

РОЗДІЛ 3

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ФАКТОРІВ РАДИКАЛЬНОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ПОВЕДІНКИ СТУДЕНТІВ

3.1. Дослідження радикальної політичної поведінки студентів

3.1.1. Схильність до радикальних дій

У емпіричному дослідженні психологічних чинників радикальної політичної поведінки студентів взяли участь 66 респондентів, 36 представників чоловічої та 30 жіночої статі віком від 19 до 24 років.

Перше завдання емпіричного дослідження психологічних чинників радикальної політичної поведінки студентів полягало у визначенні таких показників радикальної політичної поведінки, як схильність до радикальних дій та радикальні політичні установки.

Схильність до радикальних політичних дій вивчалася за методикою дослідження політичних орієнтацій Г. В. Пирог. Результати вивчення інтересу студентів до політики представлені на рис. 3.1.

Рис.3.1. Показники інтересу до політики

Отримані дані показують, що політикою цікавляться 58% опитуваних, 18% вагаються та 24% зовсім не цікавляться нею (рис. 3.1). Ці дані говорять про те, що студенти, в основному, зацікавлені в політичному житті країни та проявляють політичну активність, впливають на державну політику, управління державними справами або на вибір політичних лідерів.

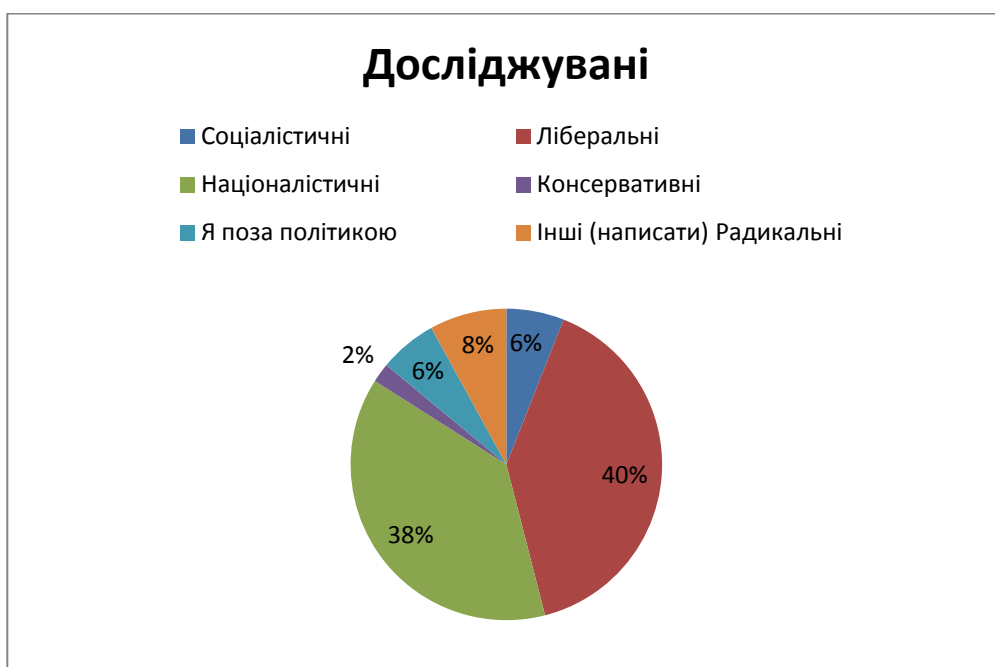

Рис.3.2. Політичні погляди студентів

Студенти по-різному ідентифікують свої політичні погляди (рис. 3.2.). Максимальна кількість опитувальних (40%) заявили, що вони відносять себе до ліберальних політичних сил; 38% мають націоналістичні погляди, поза політикою позиціонують себе 6% опитуваних.

8% студентів вказали на схильність до малорозповсюджених специфічних течій, які несуть в собі певний рівень прояву анархізму

та радикальності. В зазначеній вибірці були вказані такі течії, як: анархо-примітивізм, зелений анархізм, біоцентризм, панісламізм, що в своєму тлумаченні відносяться до радикальних проявів політичної поведінки. Із наведених визначених понять можна припустити, що така політична позиція може бути більше засобом самовираження людини, ніж її реальною політичною думкою, на основі популяризації даних течій через ЗМІ, літературу чи телебачення.

Ці результати свідчать про певну перевагу національних настроїв у масах студентів, але при цьому спостерігаються і ліберальність при вирішенні соціальних проблем.

Дані про уявлення студентів про правомірність різних форм політичної поведінки за зростанням ступеню радикальності представлені у таблиці 3.1.

Таблиця 3.1.

Уявлення студентів про правомірність політичних дій

	Правомірно	Вагаюсь	Ні
Звернення до офіційних органів влади, в правоохоронні органи (поліцію, прокуратуру, СБУ)	90%	10%	0 %
Привернення уваги громадськості (звернення в ЗМІ, громадські організації)	85%	9%	6%
Звернення до суду	80%	15%	5%
Петиції, гасла	76%	15%	9%
Страйки, голодовки	45%	45%	10%
Демонстрації, мітинги та інші масові акції протесту	38%	30%	32%
Збройні методи боротьби	54%	23%	23%
Інше (напишіть)			

Аналіз даних про уявлення студентів про правомірність різних форм політичної поведінки показує: 90% опитуваних вважають, що звернення до офіційних органів влади, в правоохоронні органи є правомірними, 85% вважають правомірним привернення уваги громадськості, звернення до суду 80%, також велика частка опитуваних (76%) правомірними вважають петиції та гасла. Майже половина студентів 54% від загальної кількості підтримала збройні методи боротьби як правомірні дії громадян в разі впливу на владні структури.

Відповіді досліджуваних демонструють природне зниження оцінок політичних дій як правомірних по мірі зростання ступеню їх радикальності, однак, найбільш радикальні дії «Збройні методи боротьби» отримують більш високу підтримку, ніж менш радикальні «Страйки, голодовки» і «Демонстрації, мітинги та інші масові акції протесту».

Отримані дані свідчать про підвищену схильність досліджуваних студентів до радикальних дій у разі порушень власних прав з боку влади і порушення внутрішніх норм щодо готовності застосування зброї задля власної безпеки або відстоювання певних політичних поглядів.

Дані про власну готовність студентів до радикальних форм політичної поведінки за зростанням ступеню їх радикальності представлені у таблиці 3.2.

Таблиця 3.2.

Готовність студентів до радикальної поведінки

	Так	Вагаюсь	Ні
Скоювати акції протесту (страйки, голодовки, демонстрації, мітинги)	91%	9%	0%
Руйнувати матеріальні цінності	9%	9%	82%
Взяти в руки зброю	48%	7%	45%

Отримані показують: 91% досліджуваних студентів вважає, що в країні може виникнути якась ситуація, яка змусить їх скоювати акції протесту, 48% опитуваних вважають, що можна взяти в руки зброю, і тільки 9% вважають, що можна руйнувати матеріальні цінності. 82% опитуваних вважають, що не зможуть руйнувати матеріальні цінності; 45% – що не зможуть узяти в руки зброю. Така тенденція, коли руйнування матеріальних цінностей викликає більше внутрішніх заборон, ніж застосування зброї, яке припускає загибель людей, свідчить про підвищену схильність до радикальної поведінки.

Таблиця 3.3.

Готовність взяти зброю в руки

Випадки безпеки	Так	Вагаюсь	Ні
Моїм близьким людям	92%	8%	0%
Моєму місту	35%	27%	38%
Моїй країні	53%	17%	30%
Співвітчизникам, одновітцям в інших країнах	0%	0%	100%
Іншим людям в інших країнах	0%	0%	100%

Як можна побачити з таблиці 3.3 отримані результати говорять про те, що якщо небезпека буде загрожувати родичам та близьким, то 92 % студентів візьме зброю в руки, на другому місці – якщо небезпека загрожуватиме країні, – то вже набагато менше візьме зброю – 53 %, місту – 35 %. Це все свідчить про те, що радикальні прояви політичної поведінки зумовлює більше міжособистісна сфера, а саме потреба в безпеці себе та своїх близьких.

Відповіді про готовність до особистої участі у політичному житті (див. табл. 3.4) свідчать про те, що студентська молодь доволі активно відстоює власні позиції та вимоги у зверненні до політичної влади

здебільшого мирним шляхом: 61% – готові до участі в мирних дозволених владою мітингах, 45% – до бойкотування влади. До більш радикальних форм впливу на владні структури спроможні: 38% досліджуваних – до участі в мирних, але не дозволених владою мітингах, демонстраціях, пікетах, 21% – у блокуванні транспортних магістралей, у захопленні адміністративних будівель і тільки 8% готові відстоювати політичні інтереси зі зброєю в руках.

Таблиця 3.4.

Участь у політичному житті

	Так, допускаю	Ні, не допускаю
Збиранні підписів під зверненням до влади?	35%	65%
Мирних дозволених владою мітингах, демонстраціях, пікетах?	61%	39%
Мирних, але не дозволених владою мітингах, демонстраціях, пікетах?	38%	62%
Бойкотуванні влади (відмова платити податки, квартплату тощо)?	45%	55%
Блокуванні транспортних магістралей, у захопленні адміністративних будівель?	21%	79%
Політичних акціях протесту з використанням якихось видів зброї?	8%	92%

Отже, провівши аналіз всіх результатів, можна сказати, що більшість студентів зацікавлені політичним життям країни. Також результати свідчать про двополюсовість політичних виборів, тобто у студентів спостерігається зростання національних настроїв, але при цьому зберігається ліберальність при вирішенні проблем. Особиста активність в політичному житті свідчить про те, що студентська молодь доволі активно

відстоює власні позиції та вимоги у зверненні до політичної влади і готова до радикальних дій з використанням зброї.

3.1.2. Установки до радикальної політичної поведінки

Методика «Соціально-політичні позиції» Г. Айзенка дозволила виявити не тільки радикалізм як основу політичного вибору, але й саму схильність до радикальної поведінки та рівень її прояву у студентів.

Таблиця 3.5.

Соціально-політичні установки в ранній дорослості

Фактори	Чоловіки	Кількість, %	Жінки	Кількість, %	Загальна кількість, %
Дозволеність	10	15%	7	11%	26%
Расизм	15	23%	15	23%	45%
Атеїзм	30	45%	11	17%	62%
Антилібералізм	20	30%	5	8%	38%
Мілітаризм	20	30%	0	0	30%
Реакційність	2	3%	0	0	3%
Соціалізм	3	5%	0	0	5%

Як можна побачити з таблиці 3.5. у студентів переважає фактор атеїзму 62 % досліджуваних. Даний факт може свідчити про низький рівень релігійності в колі студентської молоді. На другому місці стоїть расизм – 45 %, який однаково виражається в студентів чоловічої та жіночої статі. За методикою основні питання, які окреслювали цей фактор стосувались расової терпимості та сприймання іноземців на території власної держави. Цей

факт підтверджує певний рівень націоналістичних політичних вподобань молодих людей. На третьому місці стоїть антилібералізм – 38 %, який може свідчити про бажання студентів до високого контролю владних структур у всіх сферах та прямий вплив на особисте життя, високий рівень патріотизму та лояльності до наявної влади.

Фактор мілітаризм, який простежується в 30 % досліджуваних, властивий тільки чоловічій статі. Даний факт може говорити про підтримку доволі радикальних настроїв та агресивну політичну поведінку. Також фактор дозволеність – 26 % від загальної кількості, може говорити про лояльність та особистісну політичну свободу студентів.

Таблиця 3.6.

**Соціально-політичні установки в ранній дорослості
(суперфактори)**

Супер фактори	Чоловіки	Кількість, %	Жінки	Кількість, %	Загальна кількість, %
Радикалізм – консерватизм	29	44%	16	24%	83%
Жорстокість – м'якість	20	30%	17	26%	56%

Проаналізувавши отримані дані нами було виявлено на основі двох супер факторів методики «Соціально-політичні позиції» Г. Айзенка, що політичні установки та позиції, які в теоретичній частині ми віднесли до схильності до радикальних проявів

поведінки, в різній мірі вираження властиві переважній частині студентів (таблиця 3.6). Основний відсоток по прояву суперфакторів у відношенні радикалізм/жорстокість займають чоловіки.

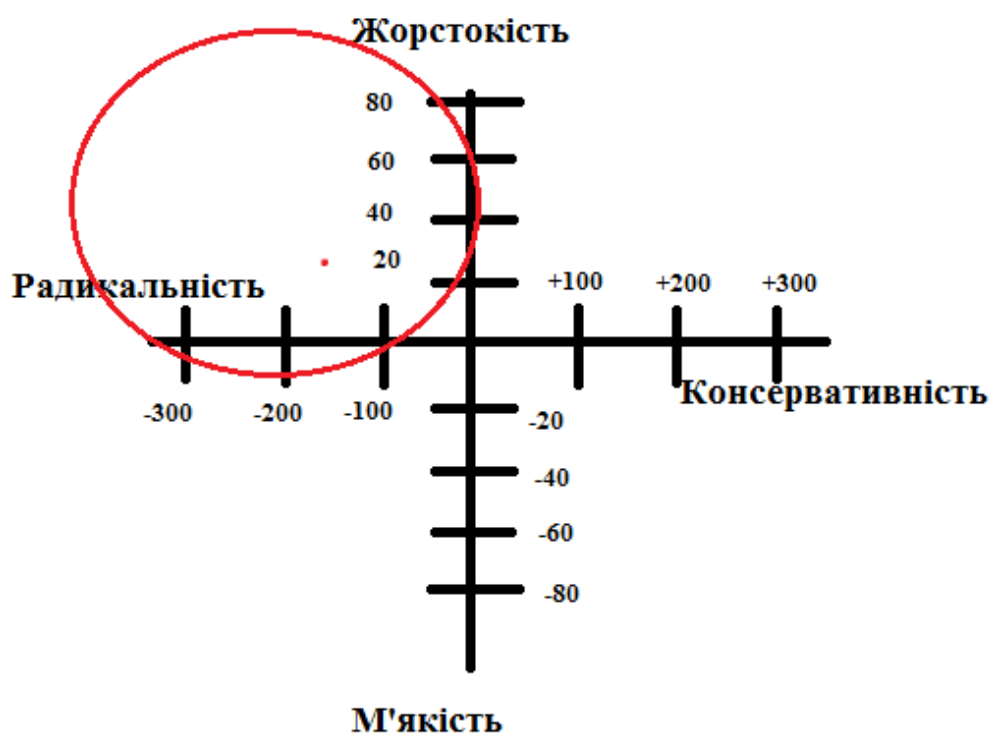

Рис.3.3. Обрахування суперфакторів досліджуваного Х1

Як показано на рисунку 3.3, прояв радикальної поведінки було вираховано із врахуванням обох суперфакторів. Із аналізу даних результатів було виявлено, що схильність до радикальних проявів поведінки зустрічаються в 75 % студентів від загальної кількості. Тобто схильність до прояву радикальної поведінки від високого до низького рівня помічено у 49 студентів.

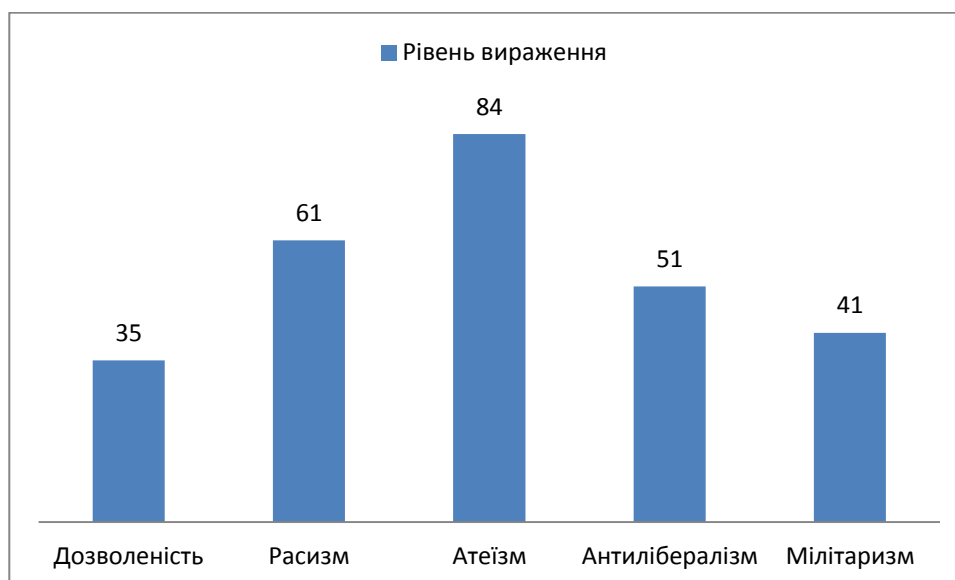

Рис. 3.4. Показники прояву радикальної поведінки студентів

Переважаючими сталими прояву радикальної поведінки було виявлено фактор «Атеїзм» – 84% студентів із радикальними схильностями, який ми окреслили в теоретичній частині. Високі бали за даною шкалою свідчать про те, що людина не надає великого значення церкві, являється атеїстом чи агностиком. За Г. Айзенком, даний фактор говорить про зниження певного рівня моралі, більш духовна людина більше спирається на якісь моральні принципи. Але цей фактор є доволі спірним, адже деяка релігія прямо таки базується на радикальних принципах. За результатами нашого дослідження жінки є більш релігійними ніж чоловіки.

На другому місці (переважно чоловіки – 26 студентів) фактор «Расизм» – 61%. Високі бали за цією шкалою описують тих людей, які вірять в перевагу однієї раси над іншою, категорично настроєні проти імміграції та представників інших національностей. Таку тенденцію також можна пов'язати із національним самоусвідомленням, адже більшість студентів відносили себе до націоналістичних поглядів.

«Антилібералізм» – 51% студентів, високі бали є показником високого контролю владних структур у всіх сферах та прямий вплив на особисте життя, у студентів простежується

високий рівень патріотизму та лояльності до наявної влади. При цьому спостерігається певне протиріччя між наявною свободою та рівнем контролю з боку влади.

Студентам із радикальними нахилами властивий «Мілітаризм» – 41 % опитуваних. Даний фактор описує ставлення до радикальних дій в суспільстві. Високі бали свідчать про агресивну політичну поведінку, яка спрямована на зовнішні проблеми країни, простежується культ «зовнішніх ворогів народу». В відповідях по опитувальнику йде пряма тенденція на створення сильної військової держави у плані фінансування власної армії чи обов'язкової строкової служби.

За фактором «Дозволеність» – 26% студентів. Високі бали за даним фактором свідчать про підтримку сексуальної свободи, неформальних течій та «нестандартних» людей. Такі люди є лояльними до розповсюдження наркотиків, легко відносяться до того, що відбувається, вся увага і мотивація звернена на пошук задоволення.

Отже, спираючись на отримані дані, ми можемо говорити, що досліджуваним властива схильність до радикальних проявів в залежності від ситуації в країні чи загрози власному здоров'ю або значущим для людини інтересам. Також дані результати говорять про зростання радикальних настроїв у студентів, але при цьому було помічено ліберальну тенденцію при вирішенні проблем.

Щодо установок, які лежать в основі схильності до радикальної поведінки, перші місця займають фактори антирелігійності, расової нетерпимості та активної військової політики в державі. Що стосується факторів вседозволеності та контролю з боку держави, то вони виражені на середньому рівні.

3.2. Дослідження мотиваційних особливостей студентів

3.2.1. Діагностика рівня соціальної фрустрації

Як фактор впливу на радикальну поведінку ми дослідили рівень соціальної фрустрованості особистості (див. рис.3.5).

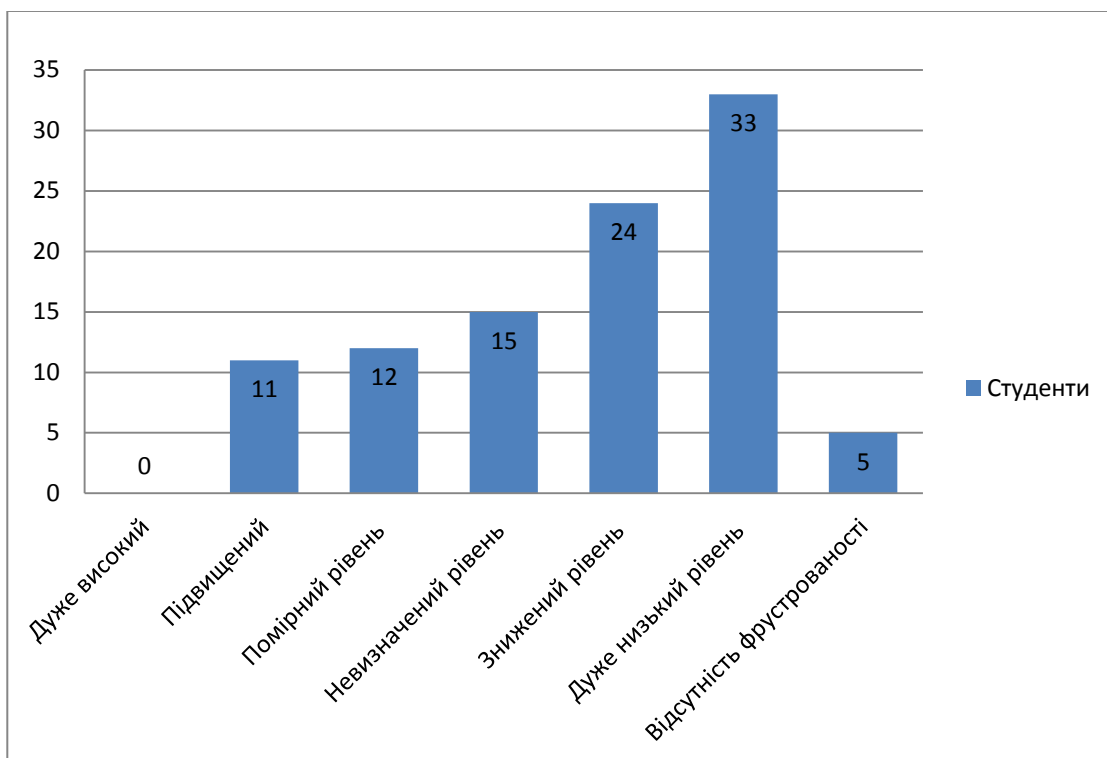

Рис. 3.5. Діаграма показників рівня соціальної фрустрації

За результатами дослідження було виявлено, що в 33% студентів рівень соціальної фрустрації є низьким, у 24% соціальна фрустрація знаходиться на зниженому рівні, 15% мають невизначену соціальну фрустрацію. Підвищений рівень фрустрованості спостерігається в 11% досліджуваних, помірний мають 12% студентів, у 5% опитуваних рівень фрустрації відсутній.

Таблиця 3.7.

Вираження рівня соціальної фрустрації за 5 основними блоками методики

Категорії	Прояв фрустрації
Задоволеність взаєминами з рідними і	Низький

близькими	
Задоволеність найближчим соціальним оточенням	Низький
Задоволеність своїм соціальним статусом	Середній
Соціально-економічним становищем	Підвищений
Своїм здоров'ям і працездатністю	Середній

Якщо звернути увагу на відповіді, які давали досліджувані щодо своєї соціальної фрустрованості, то основні категорії, які викликали соціальне незадоволення, були зовнішніми факторами. Насамперед, високий рівень фрустрації був спричинений незадоволенням в плані матеріального положення, житлово-побутовими умовами, обстановкою в суспільстві (державі), сферою послуг або можливістю у виборі професії та професійного становлення. Що стосується особистісної сфери, то фрустрація практично не проявляється. Студенти в певній мірі задоволені своїм особистісним та міжособистісним життям.

Виділивши із опитуваних студентів тих, які мають схильність до радикальної поведінки, ми проаналізували вираження соціальної фрустрації із проявом радикальних настроїв (рис. 3.6).

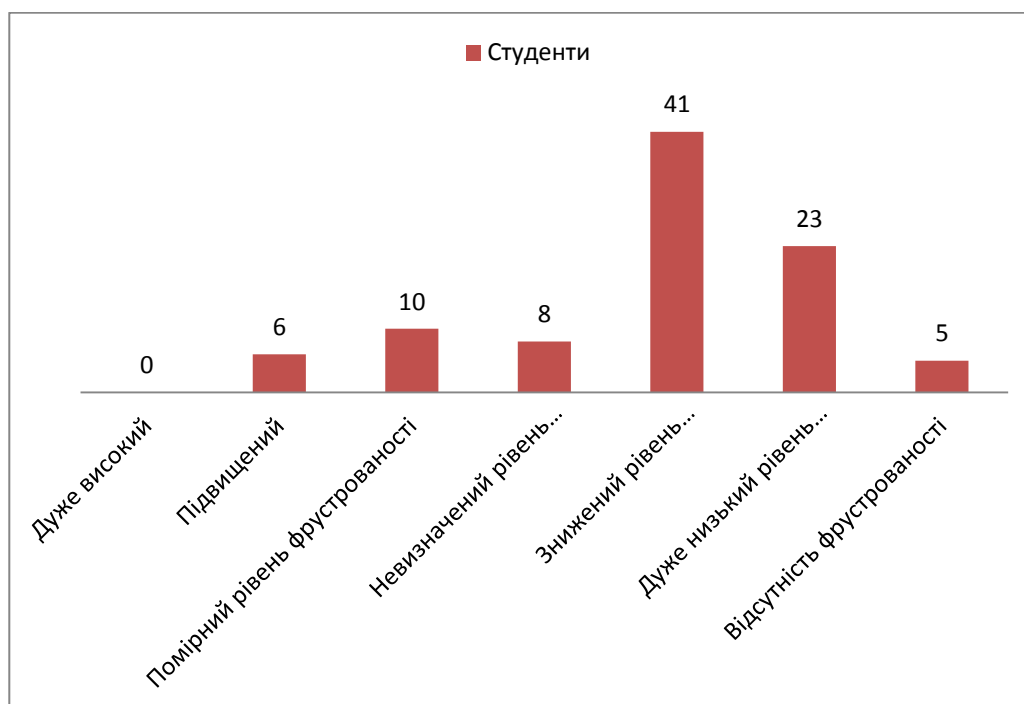

Рис. 3.6. Показники рівня прояву соціальної фрустрації у студентів із радикальними нахилами

У 41% радикалів помічено знижений рівень фрустрованості, 23% мають дуже низький і в 5% студентів рівень соціальної фрустрації відсутній. Підвищений рівень фрустрованості спостерігається лише в 6% досліджуваних радикалів. Тому тут не можна говорити, що чим вищий рівень фрустрації особистості, тим більше вона схильна до радикальної поведінки.

Отже, за результатами дослідження було виявлено, що рівень соціальної фрустрації не впливає на прояв радикалізму. Спираючись на такі результати, можна припустити, що радикалізм у молодих людей виникає на основі зовнішніх обставин, а саме економічних чи соціальних криз, які відбуваються в країні.

3.2.2. Актуальність базових потреб

Результати дослідження мотиваційного компоненту політичних орієнтацій студентів, а саме структури політичних потреб за рівнем їх

задоволеності, представлені в таблиці 3.7. Дані політичні потреби аналогічні піраміді потреб А. Маслоу.

Таблиця 3.8

Актуальність політичних потреб

№	Рівень потреб	Опис потреби	Сер. ранг	Сер. ранг рівня потреб
1	Фізіологічні потреби	Гарантований державою прожитковий мінімум	4.2	4.3
		Гарантоване державою забезпечення для незахищених категорій громадян (в тому числі, студентів і пенсіонерів)	4.4	
2	Потрібність у безпеці	Захищеність від іноземної збройної агресії	6.1	4.4
		Захищеність від кримінальних елементів	2.6	
3	Соціальні потреби	Почуття належності до певної спільноти (громади)	6.7	7.1
		Прагнення мати однодумців, які поділяють мої погляди	7.5	
4	Потрібність у визнанні	Суспільне визнання результатів своєї діяльності	4.9	5.6
		Задоволеність своїм соціальним, національним, мовним статусом в політичній системі суспільства	6.3	
5	Потрібність у	Можливість висловлювати свої	5.8	6.3

	самовираженні	політичні погляди, свобода слова		
		Вільні і прозорі вибори	6.8	

Отримані дані показують, що на першому місці за актуальністю – фізіологічні потреби (гарантований державою прожитковий мінімум; гарантоване державою забезпечення для незахищених категорій громадян, в тому числі, студентів і пенсіонерів) – 4.3, тобто студенти, насамперед, прагнуть до задоволення своїх самих життєво важливих потреб. На другому місці йде потреба у безпеці (захищеність від іноземної збройної агресії та захищеність від кримінальних елементів) – 4.4, даний фактор пов'язаний із теперішнім станом та ситуацією на Україні. Далі йде потреба у визнанні – 5.6, потрібність у самовираженні – 6.3 та соціальні потреби належності до якихось громад – 7.1.

Проаналізувавши дані можна сказати, що саме фізіологічні потреби та потреби у безпеці є найголовнішими на даний момент часу для студентської молоді.

Як показано на рисунку 3.7, більшість опитуваних – 53% оцінюють своє матеріальне становище як «живу більш-менш пристойно, покупка більшості товарів не викликає труднощів», 30% – як «живу середньо, грошей вистачає на харчування і найнеобхідніше», 12% опитуваних живуть без матеріальних турбот. Отже, по фінансовому та соціальному забезпеченню усі студенти відносять себе до середнього класу за доходами.

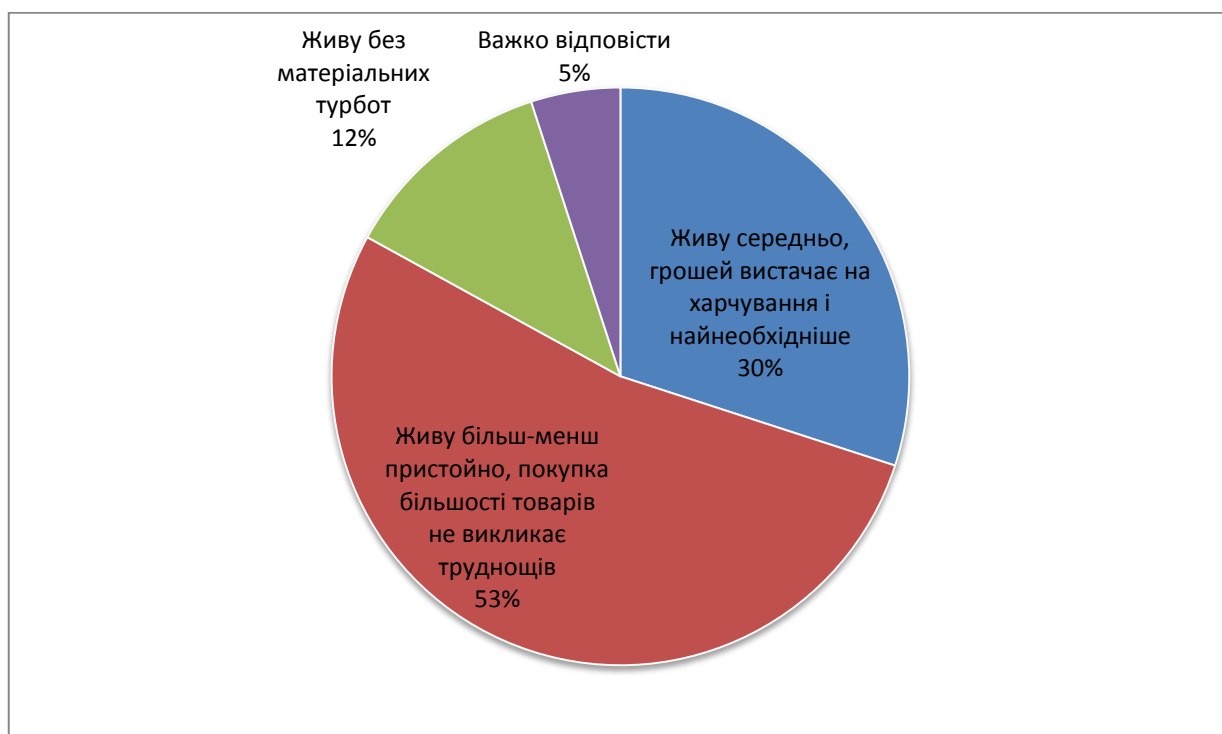

Рис.3.7. Самооцінка матеріального становища студентів

Таким чином, результати дослідження мотиваційної компоненту свідчать про те, що на першому місці стоять фізіологічні потреби, тобто студенти насамперед прагнуть до задоволення своїх самих життєво важливих потреб. На другому місці йде потреба у безпеці, захищеності від іноземної збройної агресії тощо. Радикальна поведінка не характерна для студентів, у яких не задоволені нижчі потреби, і мотиваційний компонент радикальний студентів нічим не відрізняється від показників студентів, які дотримуються ліберальних поглядів.

3.3. Дослідження агресивності студентів

Агресивність має якісну і кількісну характеристики. Як і всяка властивість, вона має різну ступінь вираженості: від майже повної відсутності до її граничного розвитку. Відсутність агресивності призводить до пасивності, відомості, конформності і т.д.

За результатами дослідження рівня агресивності за методикою визначення показників та форм агресії (А. Басса і А. Дарки) у всіх студентів було виявлено, що рівень агресії та ворожості є без відхилень та знаходиться в межах норми.

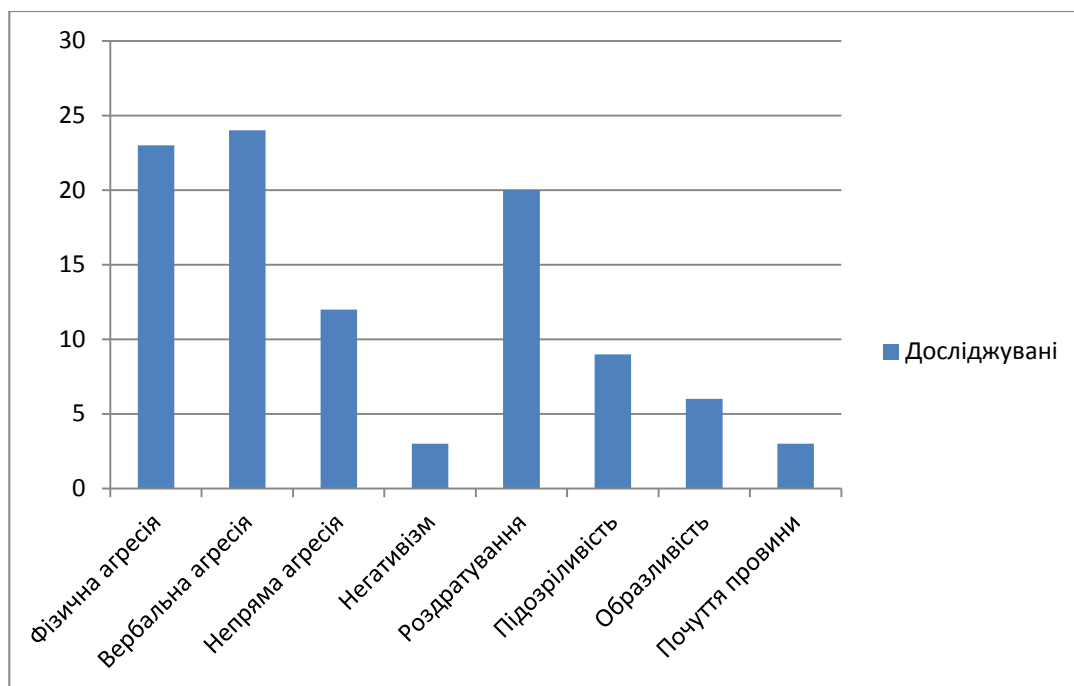

Рис. 3.8. Показники форм переважаючої агресивності студентів

За результатами дослідження агресії було виявлено наступне (див. рис. 3.8): на першому місці у студентів займає вербальна агресія – 24%, на другому – фізична 23%, у 22% опитуваних помічено роздратування – схильність до збудження, готовність виявити грубість. Також студентам властиві прояви непрямой агресії – 12 % та підозрілість – 9 % опитуваних.

Проаналізувавши отримані дані про прояви агресії у радикальних студентів, були виявлені такі результати (Рис.3.9.): на першому місці у студентів радикалів фізична агресія – 45%, на другому – вербальна 41 %. Також радикальним студентам властивий негативізм – 9 % опитуваних, та прояви непрямой агресії – 8 %.

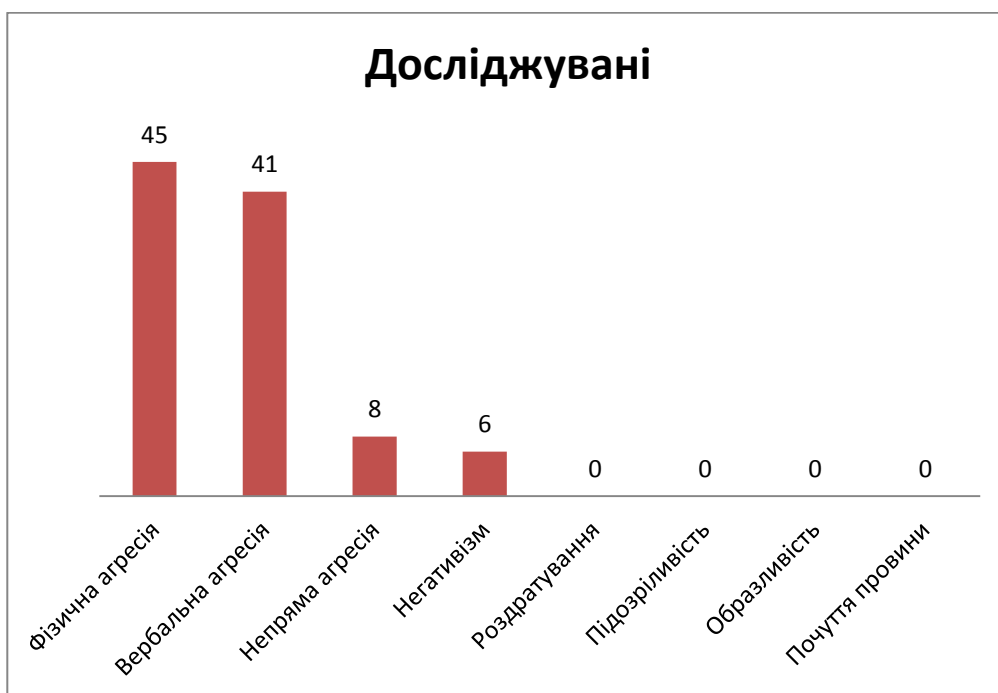

Рис. 3.9. Показники прояву видів агресивності у студентів із радикальними нахилами

Якщо порівняти проявів агресії у студентів з радикальною поведінкою з результатами із загальної вибірки, то прояв фізичної і вербальної агресивності властивий тільки студентам, які мають радикальні нахили. Фізична агресія – використання фізичної сили проти іншої особи. Вербальна агресія – вираз негативних почуттів як через форму (крик, виск), так і через зміст словесних відповідей (прокляття, погрози). Дані форми агресивності зайняли найвищий рівень, як за показниками так і за якісним вираженням.

Отже, можна зробити припущення, що рівень агресивності впливає на прояв радикальних настроїв у студентів. Чим вищий рівень особистісної агресивності, який наближений до фізичної агресії, тим політична поведінка є більш радикальною.

3.4. Зв'язок радикальної політичної поведінки студентів з агресивністю та мотиваційними особливостями студентів

За результатами методики «Соціально-політичні позиції» Г. Айзенка було виявлено, що основні фактори, які в теоретичній частині ми віднесли до схильності до радикальних проявів поведінки, зустрічаються в 75% студентів від загальної кількості. Тобто схильність до прояву радикальної поведінки від високого до низького рівня помічено у 49 студентів.

Як фактор впливу на радикальну поведінку із вище вказаних гіпотез ми дослідили рівень соціальної фрустрованості особистості. За результатами дослідження було виявлено, що рівень соціальної фрустрації не впливає на прояв радикалізму. У 41 % радикалів помічено знижений рівень фрустрованості, 23 % мають дуже низький і в 5 % студентів рівень соціальної фрустрації відсутній. Підвищений рівень фрустрованості спостерігається лише в 6 % досліджуваних радикалів. Тому тут не можна говорити, що чим вищий рівень фрустрації особистості, тим більше вона схильна до радикальної поведінки.

Результати дослідження мотиваційної компоненти структури політичних орієнтацій радикальних студентів свідчать про те, що на першому місці стоять фізіологічні потреби, тобто студенти насамперед прагнуть до задоволення своїх самих життєво важливих потреб в соціумі. На другому місці йде потреба у безпеці, захищеність від іноземної збройної агресії тощо. Проаналізувавши дані можна сказати, що саме фізіологічні потреби та потреби у безпеці є найголовнішими на даний момент часу для студентської молоді. Далі йдуть потреби, які мають низькі ранги. Це все свідчить про те, що мотиваційний фактор впливу на радикальну поведінку не є значимим. Радикальна поведінка не

характерна для студентів, у яких не задоволені нижчі потреби. Адже при тому, що мотиваційний компонент нічим не відрізняється від показників студента, який дотримується ліберальних поглядів.

Іншим основним особистісним фактором впливу на радикальну поведінку було досліджено рівень агресивності у студентів. За результатами дослідження рівня агресивності у всіх студентів було виявлено, що рівень агресії та ворожості є без відхилень та знаходиться в межах норми, тому для підтвердження чи спростування гіпотези було використано максимальний рівень вираження найбільш переважаючої форми агресивності у досліджуваних. Проаналізувавши отримані дані були виявлені такі результати: на першому місці у студентів стоїть вербальна агресія – 24 %, на другому – фізична 23 %, у 22 % опитуваних помічено роздратування – схильність до збудження, готовність виявити грубість. Також студентам властива підозрілість – 9 % опитуваних, та прояви непрямої агресії – 12 %.

Щоб підтвердити припущення щодо визначених факторів впливу на радикальну поведінку студентів, було використано методи математичної статистики, а саме коефіцієнт кореляції Спірмена.

Для першої змінної, а саме прояву радикальної політичної поведінки, було вибрано кількісний показник за обох суперфакторах в методиці «Соціально-політичні позиції» Г. Айзенка: «Радикалізм – Консерватизм» і «Жорстокість – М'якість» індивідуально від кожного студента. Для другої змінної ми обрали середній числовий показник вираження рівня агресивності. Після статистичної обробки даних ми отримали такі результати.

		Spearman Rank Order Correlations (Spreadsheet1)			
		MD pairwise deleted			
		Marked correlations are significant at p < .05000			
Pair of Variables		Valid N	Spearman R	t(N-2)	p-level
Var1 & Var1					
Var1 & Var2		49	0,705170	2,813000	0,022738

Рис. 3.10. Таблиця критерія Спірмена після статистичної обробки

Якщо коефіцієнт є більшим за 0,70, то це підтверджує сильний зв'язок між рівнем агресивності та проявом радикальної політичної поведінки. Тому можна зробити висновок, що радикальна поведінка залежить від рівня агресивності особистості.

Отже, припущення про те, що чим вищий рівень особистісної агресивності, тим політична поведінка є більш радикальною, підтверджене. Найбільшим фактором впливу форм агресії, які характеризують схильність до радикальної поведінки, виступає фізична та вербальна агресивність.

Висновки до розділу 3

Комплексний аналіз результатів емпіричного дослідження дозволяє зробити наступні висновки:

– Провівши аналіз всіх результатів, можна сказати, що більшість студентів зацікавлені політичним життям країни. Також результати свідчать про двополюсовість політичних виборів, тобто у студентів спостерігається зростання національних настроїв, але при цьому зберігається ліберальність при вирішенні проблем. Особиста активність в політичному житті свідчить про те, що студентська молодь доволі активно відстоює власні позиції та вимоги у зверненні до політичної влади і готова до радикальних дій з використанням зброї.

– Спираючись на отримані дані, ми можемо говорити, що досліджуваним властива схильність до радикальних проявів в залежності від ситуації в країні чи загрози власному здоров'ю або значущим для людини інтересам. Також дані результати говорять про зростання радикальних настроїв у масах студентів, але при цьому було помічено ліберальну тенденцію при вирішенні проблем.

– Щодо установок, які лежать в основі схильності до радикальної поведінки, перші місця займають фактори антирелігійності, расової нетерпимості та активної військової політики в державі. Що стосується факторів вседозволеності та контролю з боку держави, то вони виражені на середньому рівні.

– За результатами дослідження було виявлено, що рівень соціальної фрустрації не впливає на прояв радикалізму у студентів. У 41% радикалів помічено знижений рівень фрустрованості, 23% мають дуже низький і в 5% студентів рівень соціальної фрустрації відсутній. Підвищений рівень фрустрованості спостерігається лише в 6% досліджуваних радикалів. Тому тут не можна говорити, що чим вищий рівень фрустрації особистості, тим більше вона схильна до радикальної поведінки. Спираючись на такі результати, можна припустити, що радикалізм у молодих людей виникає на основі зовнішніх обставин, а саме економічних чи соціальних криз, які відбуваються в країні.

– Результати дослідження мотиваційної компоненту свідчать про те, що на першому місці стоять фізіологічні потреби, тобто студенти насамперед прагнуть до задоволення своїх самих життєво важливих потреб. На другому місці йде потреба у безпеці, захищеність від іноземної збройної агресії тощо. Радикальна поведінка не характерна для студентів, у яких не задоволені нижчі потреби, тому що мотиваційний компонент нічим не відрізняється від показників студента, який дотримується ліберальних поглядів.

– Аналіз отриманих даних показав, що рівень агресивності впливає на прояв радикальних настроїв у студентів. Чим вищий рівень особистісної агресивності, який наближений до фізичної агресії, тим політична поведінка є більш радикальною.

ВИСНОВКИ

Теоретичний аналіз та емпіричне дослідження психологічних факторів радикальної політичної поведінки студентів дали можливість зробити наступні висновки.

1. Політична поведінка є соціально-психологічним явищем. Основні фактори формування радикальної поведінки можна поділити на дві групи: зовнішні (об'єктивні) та внутрішні (суб'єктивні). До зовнішніх факторів відносять політичний режим суспільства, його правову систему, рівень культури, соціально-класову, національну, ідеологічну, професійну приналежність особистості тощо. Внутрішні фактори є психологічними і базуються на зворотному зв'язку у відповідь на зовнішній фактор, а також стосуються якостей особистісної сфери індивіда.

На політичну поведінку студентів найбільший вплив мають наступні психологічні фактори: картина світу, характеристики особистості (зокрема рівень агресивності), мотиваційна сфера, фрустрація, протиріччя у свідомості молодих людей тощо.

2. З метою вивчення психологічних факторів радикальної політичної поведінки студентів нами було використано методи: теоретичні – аналіз наукової психологічної та політологічної літератури; емпіричні – методика діагностики рівня соціальної фрустрації Л.І. Вассермана (в модифікації В.В. Бойко), методика визначення показників та форм агресії (А. Басса і А. Дарки), методика діагностики соціально-політичних позицій особистості Г. Айзенка, методика вивчення політичних орієнтацій (Г.В. Пирог), опитувальник рівня політичної участі (ОРПУ) та коефіцієнт кореляції Стьюдента.

Підібраний психодіагностичний інструментарій забезпечив вивчення компонентів теоретичної моделі психологічних факторів радикальної політичної поведінки студентів і дозволив здійснити дослідження, яке відповідає поставленій меті та завданням.

3. Більшість студентів зацікавлені політичним життям країни. Також результати свідчать про двополюсовість політичних виборів, тобто у студентів спостерігається зростання національних настроїв, але при цьому зберігається ліберальність при вирішенні проблем. Особиста активність в політичному житті свідчить про те, що студентська молодь доволі активно відстоює власні позиції та вимоги у зверненні до політичної влади і готова до радикальних дій з використанням зброї.

Досліджуванам властива схильність до радикальних проявів в залежності від ситуації в країні чи загрози власному здоров'ю або значущим для людини інтересам. Також дані результати говорять про зростання радикальних настроїв у студентів, але при цьому було помічено ліберальну тенденцію при вирішенні проблем.

Щодо установок, які лежать в основі схильності до радикальної поведінки, перші місця займають фактори антирелігійності, расової нетерпимості та активної військової політики в державі. Що стосується факторів вседозволеності та контролю з боку держави, то вони виражені на середньому рівні.

4. У результаті емпіричного дослідження було виявлено, що рівень соціальної фрустрації не впливає на прояв радикалізму. У 41% радикалів помічено знижений рівень фрустрованості, 23% мають дуже низький і в 5% студентів рівень соціальної фрустрації відсутній. Підвищений рівень фрустрованості спостерігається лише в 6% досліджуваних радикалів.

Результати дослідження актуальності потреб студентів свідчать про те, що на першому місці стоять фізіологічні потреби, тобто студенти насамперед прагнуть до задоволення своїх самих життєво важливих потреб. На другому місці йде потреба у безпеці, захищеності від іноземної збройної агресії тощо. Радикальна поведінка не характерна для студентів, у яких не задоволені нижчі потреби, тому що мотиваційний компонент нічим не

відрізняється від показників студента, який дотримується ліберальних поглядів.

За результатами дослідження рівня агресивності у всіх студентів було виявлено, що рівень агресії та ворожості є без відхилень та знаходиться в межах норми. На першому місці у студентів-радикалів фізична агресія – 45 %, на другому – вербальна 41 %. Також радикальним студентам властивий негативізм – 9 % опитуваних, та прояви непрямой агресії – 8 %. Якщо порівняти ці результати із загальною вибіркою, то виявляється, що прояв фізичної і вербальної агресивності властивий тільки студентам, які мають радикальні нахили. Дані форми агресивності зайняли найвищий рівень як за показниками, так і за якісним вираженням. Тобто студенти з радикальними нахилами схильні до використання фізичної сили проти іншої особи та виразу негативних почуттів як через форму (крик, виск), так і через зміст словесних відповідей (прокляття, погрози). Отже, можна зробити висновок, що рівень агресивності впливає на прояв радикальних настроїв у студентів: чим вищий рівень особистісної агресивності, який наближений до фізичної агресії, тим політична поведінка є більш радикальною.

Таким чином, в результаті проведеного нами дослідження висунута на початку дослідження гіпотеза підтвердилась частково. Припущення про залежність радикальної політичної поведінки студентів від рівня фрустрації та незадоволеності базових потреб не підтвердилось. Фактором впливу на схильність до радикальної поведінки було підтверджено агресію, зокрема її фізична та вербальна форми. За допомогою статистичного аналізу було доведено те, що чим вищий рівень особистісної агресивності, тим політична поведінка є більш радикальною.

Проведене дослідження є аналізом окремих структурних компонентів радикальної політичної поведінки студентів та не претендує на повне розкриття даної проблематики. Перспективою подальших досліджень ми вбачаємо вивчення як зв'язку радикальної поведінки з

особистісними та мотиваційними особливостями у інших вікових категоріях дорослих, так і пошук інших психологічних чинників радикальної політичної поведінки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авер'янова Г. М. Особливості соціалізації молоді в умовах трансформації суспільства / Г. М. Авер'янова, Н. М. Дембицька, В. В. Москаленко. – К. : ППП, 2005. – 307 с.
2. Айзенк Г., Вильсон Г. Как измерить личность. М. : Когито-Центр, 2000. 284 с.
3. Айзенк Г. Общество и индивидуум. О смысле и бессмыслии в психологии. Мюнхен : Вильгельм Гольдман Ферлаг , 1978. 216 с.
4. Актуальні проблеми особистісного зростання: Збірник наукових праць за матеріалами І-ї регіональної студентської конференції (м. Житомир, 15 грудня 2017 року) / Ред. колегія: Л. П. Журавльова, Л. О. Котлова, К. А. Марчук / М-во освіти і науки України Житомирський держ. ун-т ім. І.Франка, соц.-псих. факультет. – Житомир, Вид-во ЖДУімені Івана Франка, 2017. – 162 с.
5. Арістотель. Політика // Арістотель / Переклав з давньогрецької Олександр Кислюк. – К. : [б. в.], 2000
6. Ахременко А.С., Мелешкина Е.Ю. Голосование «против всех» как форма политического протеста: проблемы изучения // Политическая наука. – 2002. – № 1. – С. 21-43.
7. Бабинов Ю. О. Гражданское общество и демократия участия / Ю. А. Бабинов, А. А. Чемшит, В. Ф. Шрейдер – Севастополь : Изд-во СевГТУ, 2006. – 418 с.
8. Бекешкіна І. Рік 2014-й: від президентських виборів до парламентських. До єдності чи роз'єднаності? / І. Бекешкіна // Українське суспільство : моніторинг соціальних змін. – 2014. – Вип. 1 (1). – С. 85–94.
9. Белашко С. Політична участь як чинник суспільної модернізації / С. Белашко // Стратегічні пріоритети. – 2012. – № 2 (23). – С. 92-97.

10. Білоус І. М. «Ставленнєва» модель політичної участі / І. М. Білоус // Наукові студії із соціальної та політичної психології. – 2008. – Вип. 19 (22). – С. 251–261.
11. Білик М. Особливості формування політичної культури сучасної молоді / М. Білик // Соціальна психологія. – 2004. – №4 (6). – С. 96–105.
12. Бойко О. Д. Анатомія політичного маніпулювання: Навч. посібн. / Олександр Бойко. – Ніжин : ДС «Міланік», 2007. – 223 с.
13. Бортніков В. І. Особливості участі громадян в концептуальних моделях демократії / В. І. Бортніков // Політ. менеджмент. – 2007. – № 3. – С. 38–50.
14. Бурдьє П. Социология политики : пер. с фр. / Пьер Бурдьє ; сост., общ. ред. и предисл. Н. А. Шматко. – М. : Socio-Logos, 1993. – 336 с.
15. Васютинський В. Інтеракційна психологія влади / Вадим Васютинський. – К. : Київ. славіст. ун-т, 2005. – 492 с.
16. Водовозов В.В. Радикализм и радикальная партия // Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона : в 86 т. (82 т. и 4 доп.). – СПб., 1899. – С. 73-75.
17. Воронов І. Виклик «Левіафану»: еволюція і перспективи українського суспільства: Моногр. / І. Воронов. – К. : Генеза, 2007. – 400 с.
18. Дембицька Н. М. Психологічні особливості політичної соціалізації студентів : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.05 / Дембицька Наталія Миколаївна. – К., 2004. – 236 с.
19. Дилигенский Г.Г. Социально-политическая психология. Учебное пособие для высших учебных заведений. – М., Наука. 2001. – 585 с.
20. Добрускин М. Е. Формирование политической культуры студентов / М. Е. Добрускин // Психолого-педагогічна наука і суспільна ідеологія : матеріали методол. семінару Акад. пед. наук України (12 листоп.

1998 р.) / Акад. пед. наук України ; редкол. : В. Г. Кремень (головн. ред.) та ін. – К. : Гнозис, 1998. – С. 476–481.

21. Жадан І. В. Методологічні засади дослідження взаємодії суб'єктів політичної соціалізації як чинника структурування політичної картини світу студентської молоді / І. В. Жадан // Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави : зб. наук. праць / Асоц. політ. психологів України, Ін-т соц. та політ. психології НАПН України. – К. : Міленіум, 2011. – Вип. 12. – С. 35–42.

22. Жадан І. В. Соціальне наочання: механізми та ресурси політичної соціалізації / І. В. Жадан // Наукові студії із соціальної та політичної психології : зб. статей / НАПН України, Ін-т соц. та політ. психології. – К. : Міленіум, 2011. – Вип. 29 (32). – С. 251–258.

23. Журавльова Л.П., Котлова Л.О., Пирог Г.В. Методичні рекомендації до написання магістерських робіт з психології. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2017. – 48 с.

24. Зубок Ю.А., Чупров В.И. Молодежный экстремизм: сущность и особенности проявления // Социс 2008. – № 5. – С. 37–47.

25. Кияшко Л. О. Громадська та політична активність сучасної молоді: психологічний аналіз / Л. О. Кияшко, А. О. Краснякова // Педагогіка і психологія. – 2009. – № 4. – С. 96–105.

26. Клейнер Г. Б. Эволюция институциональных систем / Г. Б. Клейнер. – М. : Наука, 2004. – 240 с.

27. Константиновский Д.Л. Молодежь: интересы и судьбы, проблемы и надежды // Власть. – 2010. – № 2.

28. Костюшев В. В. Социальный протест в поле политики: потенциал, репертуар, дискурс (опыт теоретической интерпретации и эмпирической верификации) / В. В. Костюшев // ПОЛИС. – 2011. – № 4. – С. 144–157.

29. Костяк Т. В. Социальные представления современной молодежи в контексте проблемы информационной социализации / Т. В. Костяк // Мир психологии. – 2011. – № 2. – С. 201–206.

30. Кучма Л. О. Політична культура як основний обмежуючий чинник маніпулювання у політичному процесі / Кучма Л. О. // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Політологія. Соціологія. Філософія. – 2007. – Вип. 5-6. – С. 49–53.

31. Лабковская Е. Б. Поведение избирателей как предмет политической психологии // Вестник С.-Петербур. ун-та. Сер.6. Философия, политология, социология, психология, право, международные отношения. – СПб., 1999. – Вып.2.

32. Леонтьев А. Н. Избранные психологические произведения : в 2-х т. / А. Н. Леонтьев. – М. : Педагогика, 1983. – Т. II. – 320 с.

33. Л.И.Вассерман, Б.В.Иовлев, М.А.Беребин Медотика для психологической диагностики уровня социальной фрустрированности и её практическое применение. Методические рекомендации. НИПНИ им. Бехтерева, 2004.

34. Максимова О. Політична участь: феномен, методи дослідження, неконвенційні форми / О. М. Максимова // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. — Вип. 9. — К.; Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. П. Могили, 2007. — С. 187-195.

35. Мусихин Г. И. Дискурсивный анализ идеологий: возможности и ограничения / Г. И. Мусихин // ПОЛИС. – 2011. – № 5. – С. 128–144.

36. Новиков И.А. Молодежный радикализм в условиях мультикультурализма: тенденции и перспективы развития [Текст]: Научное издание / И.А. Новиков // Краснодар: Краснодарский университет МВД России, 2009. – 3,0 п.л.

37. Новиков И.А. Специфика социокультурного подхода к анализу проблем развития идей радикализма в молодежной среде [Текст] / И.А. Новиков // Девиантное поведение и интернет (Опыт социологического

анализа) Сборник научных статей. М.: Институт социологии РАН, 2008. - 0,3 п.л.

38. Ольшанский Д. В. Основы политической психологии / Д. В. Ольшанский. – Екатеринбург : Деловая книга, 2001. – 496 с. – (Серия “Gaudeamus”).

39. Петров А. В. Социальные практики молодежи: механизмы структурирования и идентификации / А. В. Петров // Вестник Московского университета. Серия 18: Социология и политология. – 2006. – № 3. – С. 123–134.

40. Петрунько О. В. Мотиви відчуження сучасної молоді України від активної політичної діяльності / О. В. Петрунько // Педагогіка і психологія. – 1996. – №1 (10). – С. 98–101.

41. Пирог А. Психологическая структура потребностей политического поведения студентов и работающей молодежи / А. Пирог // Сучасні педагогіка та психологія: перспективні та пріоритетні напрями наукових досліджень: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, Україна, 14-15 липня 2017 року). – К. : ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології», 2017. – С. 109-112.

42. Пирог А. В. Проблема изучения личности гражданина в политической психологии / А. Пирог // Горизонты образования: Научно-методический журнал. - Севастополь, 2010. – №2. – С.164-170.

43. Пирог А. В. Психологические аспекты политической социализации детей / А. Пирог // Наука і освіта: Науково-практичний журнал Південного наукового Центру АПН України. – Одесса, 2007. – №3. – С. 44-47.

44. Пирог А. В. Психологические особенности политического участия молодежи / А. Пирог // Наука і освіта: Науково-практичний журнал Південного наукового Центру АПН України. – Одеса, 2007. – №8-9. – С. 132-135.

45. Пирог А. В. Психологический анализ массовых настроений в Севастополе при аннексии Крыма / А. Пирог // «Актуальні питання педагогіки та психології: наукові дискусії»: Збірник тез міжнародної науково-практичної конференції. – Харків: Східноукраїнська організація «Центр педагогічних досліджень», 2015. – С. 92-95.

46. Пирог А. В. Психологическое изучение политического поведения студентов / А. Пирог // Горизонты образования: Научно-методический журнал. - Севастополь, 2010. – №3.

47. Пирог Г. В. Особливості політичної свідомості мешканців севастопольського регіону / Г. Пирог // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: «Психологічні науки». – Випуск 3. – Херсон, 2015. – С. 135-141.

48. Пирог Г. В. Особливості політичної соціалізації дітей молодшого шкільного віку (на прикладі Севастопольського регіону) / Г. Пирог // Проблеми загальної та педагогічної психології: Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України / За ред. С.Д.Максименка. Т.IX, част.2. – Київ: Логос, 2007. – С. 228-234.

49. Пирог Г. В. Системний аналіз політичних орієнтацій особистості / Г. Пирог // «Особистісне зростання: теорія і практика»: Збірник тез II Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції. – Житомир: Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2016. – С. 65-69.

50. Політична система для України: історичний досвід і виклики сучасності / О. Г. Аркуша, С. О. Біла, В. Ф. Верстюк та ін. ; гол. ред. В. М. Литвин. – К. : Ніка-Центр, 2008. – 988 с.

51. Політична участь молоді сучасної України: психологічні чинники активізації : монографія / за ред. Л. О. Кияшко. – К. : Міленіум, 2013. – 230 с.

52. Політологічний енциклопедичний словник / упоряд. В. П. Горбатенко; за ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка. – 2-е вид., допов. і переробл. – К. : Генеза, 2004. – 735 с.

53. Полунін О. В. Особливості прийняття рішення політично активною молоддю / О. В. Полунін // Наукові студії із соціальної та політичної психології : зб. статей / АПН України, Ін-т соц. та політ. психології. – К. : Міленіум, 2008. – Вип. 19 (22). – С. 213–220.

54. Ракитов А.И. Наука, образование и супериндустриальное общество: реалистический проект для России // Вопросы философии. 2009. № 10. С 60–69.

55. Скар О. М. Модель емпіричного дослідження політичних компетенцій молоді / О. М. Скар // Наукові студії із соціальної та політичної психології / АПН України, Ін-т соц. та політ. психології. – К. : Міленіум, 2009. – С. 262–268.

56. Скар О. М. Політична картина світу молоді: визначення, складові, функції / О. М. Скар // Психологія і суспільство. – 2012. – №3. – С. 101–107.

57. Слюсаревський М. М. Діагностика, прогнозування та коригування соціальної напруженості: концептуальна модель / М. М. Слюсаревський // Наукові студії із соціальної та політичної психології : зб. статей / АПН України, Ін-т соц. та політ. психології. – К. : Міленіум, 2007. – Вип. 18 (21). – С. 49–69.

58. Слюсаревський М. М. Політична участь як особливий “зріз” політичної поведінки / М. М. Слюсаревський // Політичний менеджмент. – 2009. – № 5(38). – С. 8–18.

59. Слюсаревський М. М. Соціальна напруженість: теоретична модель необхідних і достатніх показників / М. М. Слюсаревський // Наукові студії із соціальної та політичної психології : зб. статей / АПН України, Ін-т соц. та політ. психології. – К. : Сталь, 2002. – Вип. 5 (8). – С. 3–24.

60. Социальная психология / Сухов Л. Н., Бодалев А. А., Казанцев В. Н. и др. – [2-е изд.] – М. : Академия, 2002. – 600 с.

61. Українське суспільство 1992–2010: Соціологічний моніторинг / НАН України, Ін-т соціології ; за ред. В. М. Ворони, М. О. Шульги. – К. : [Ін-т соціології НАНУ : Фоліант], 2010. – 501 с.
62. Хантингтон С. Политический порядок в меняющихся обществах / С. Хантингтон. – М.: Прогресс–Традиция, 2004. – 480 с.
63. Хван А.А., Зайцев Ю.А., Кузнецова Ю.А. Стандартизация опросника А. Басса и А. Дарки./Психологическая диагностика, 2008, № 1, — с. 35-58.
64. Хейвуд Э. Политология: Учеб. [для студ. вузов] / Эндрю Хейвуд; [пер. с англ. под ред. Г. Г. Водолазова, В. Ю. Бельского]. – М. : ЮНИТИ– ДАНА, 2005. – 544 с.
65. Чалдини Г. Психология влияния / Г. Чалдини. – СПб. : Питер, 2000. – 272 с.
66. Чемшит А. А. Основы политологии: Учеб. пособие для студ. вузов / А. А. Чемшит. – Севастополь : Изд–во СевГТУ, 1996. – 255 с.
67. Шестопад Е.Б. Политическая психология. – М.: Инфра-М, 2002. – 448 с.
68. Шкодич Б. Психологічні фактори радикальної політичної поведінки студентів // Актуальні проблеми особистісного зростання: Збірник наукових праць за матеріалами І-ї регіональної студентської конференції (м. Житомир, 15 грудня 2017 року) / Ред. колегія: Л. П. Журавльова, Л. О. Котлова, К. А. Марчук / М-во освіти і науки України, Житомирський держ. ун-т ім. І.Франка, соц.-псих. факультет. – Житомир, Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2017. – 162 с.
69. Шкодич Б. Теоретичний аналіз психологічних факторів радикальної політичної поведінки студентів // Психологічні дослідження: наукові праці викладачів та студентів соціально-психологічного факультету. Випуск 9. / За ред. Л. П. Журавльової, В. О. Климчука, Ю. Ю. Дем'янчук. – Житомир, Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2017. – С. 124-126.

70. Шульга М. Аберантний стан суспільної свідомості українського соціуму (Післямова) / М. Шульга // Українське суспільство : моніторинг соціальних змін. – 2014. – Вип. 1 (1). – С. 512–545.
71. Jungermann H. Die Psychologie der Entscheidung / H. Jungermann, R.-H. Pfister, K. Fischer. – 2. Aufl. – Spektrum Akademischer Verlag, 2005.
72. Jaspars J.M.F. Nature and Measurment of Attitudes // *Introducing Social Psychology* / Ed.H. Tajfel, C. Frasers. Harmondsworth, 1978. P. 274; Wicher A.W. Attitudes versus actions // *Journal of Social issues*. 1969. N 25. P. 41-79.
73. Parry G. Political participation and democracy in Britain / 25. G. Parry, G. Moyser, N. Day. — Cambridge (England), New York and Port Chester : Cambridge University Press, 1992. — 509 p.
74. Tarrow S. Struggle, politics and reform: collective action, social movements and cycles of protest / Sidney Tarrow. – Ithaca, N.Y. : Cornell Univ. (Western Societies Pap. No. 21), 1991.
75. Бьрклин W., Klein M. Wahlen und Wahlverhalten. Eine Einfьhrung. Opladen, 1998.

ДОДАТКИ

Додаток А

Бланк опитувальник (онлайн варіант)

До вашої уваги пропонується ряд питань, спрямованих на з'ясування Вашого ставлення до політики.

Просимо відповідати на питання правдиво. Опитування проводиться анонімно, результати дослідження будуть використовуватися в узагальненому вигляді в наукових цілях.

1. Ваш вік _____
2. Стать _____
3. Курс _____
4. Спеціальність навчання _____
5. Місце постійного проживання (потрібне підкресліть): місто; село.

При роботі над наступними питаннями довго над відповідями не думайте. Варіант відповіді, який найбільше відповідає Вашим поглядам, позначте знаком «+», заповнюючи таким чином колонки відповідей для кожного питання.

Наприклад: Прочитавши цю інструкцію,

	так	вагаюсь	ні
я добре зрозумів, що від мене потрібно	+		
збираюся чесно відповідати на питання		+	
сильно захотів спати			+

1. Чи цікавитеся Ви політикою?

так	вагаюсь	ні

2. Свої політичні погляди Ви оцінюєте як

соціалістичні	
ліберальні	
націоналістичні	
консервативні	
Я поза політикою	
Інші (написати)	

3. Чи вважаєте Ви правомірними, у разі незадоволення діяльністю влади, наступні дії громадян?

	так	вагаюсь	ні
Звернення до офіційних органів влади, в правоохоронні органи (поліцію, прокуратуру, СБУ)			
Привернення уваги громадськості (звернення в ЗМІ, громадські організації)			
Звернення до суду			
Петиції, гасла			
Страйки, голодовки			
Демонстрації, мітинги та інші масові акції протесту			
Збройні методи боротьби			

Інше (напишіть)	
-----------------	--

4. Чи може виникнути ситуація, яка могла б змусити Вас особисто в політичних цілях

	так	вагаюсь	ні
скоювати акції протесту (страйки, голодовки, демонстрації, мітинги)			
руйнувати матеріальні цінності			
взяти в руки зброю			

5. Я готовий(-а) взяти в руки зброю, якщо небезпека загрожує

	так	вагаюсь	ні
моїм близьким людям			
моєму місту			
моїй країні			
співвітчизникам, одновітцям в інших країнах			
іншим людям в інших країнах			

6. Чи допускаєте Ви в принципі свою особисту участь у...

	так, допускаю	ні, не допускаю
Збиранні підписів під зверненням до влади?		
Мирних дозволених владою мітингах, демонстраціях, пікетах?		
Мирних, але не дозволених владою мітингах, демонстраціях, пікетах?		
Бойкотуванні влади (відмова платити податки, квартплату тощо)?		
Блокуванні транспортних магістралей, у захопленні адміністративних будівель?		
Політичних акціях протесту з використанням якихось видів зброї?		

7. Проранжуйте соціально-психологічні проблеми з точки зору їх актуальності для Вас від 1 до 10. Найбільш значущій для Вас проблемі присудить найвищий ранг - 1, найменш значимій - нижчий ранг 10. Занесіть оцінки в колонку праворуч.

1	Гарантований державою прожитковий мінімум	
2	Захищеність від іноземної збройної агресії	
3	Почуття належності до певної спільноти (громади)	
4	Суспільне визнання результатів своєї діяльності	
5	Можливість висловлювати свої політичні погляди, свобода слова	
6	Задоволеність своїм соціальним, національним, мовним статусом в політичній системі суспільства	
7	Прагнення мати однодумців, які поділяють мої погляди	
8	Захищеність від кримінальних елементів	

9	Гарантоване державою забезпечення для незахищених категорій громадян (в тому числі, студентів і пенсіонерів)	
10	Вільні і прозорі вибори	

8. Як Ви оцінюєте своє матеріальне становище? Виберіть, будь ласка, 1 варіант відповіді.

Живу «за межею бідності», грошей не вистачає навіть на харчування	
Живу «на межі бідності», грошей ледь вистачає на харчування	
Живу середньо, грошей вистачає на харчування і найнеобхідніше	
Живу більш-менш пристойно, покупка більшості товарів не викликає труднощів	
Живу без матеріальних турбот	
Важко відповісти	

9. Чи задоволені ви:

	повністю задоволений	швидше задоволений	важко відповісти	швидше не задоволений	повністю не задоволений
- своєю освітою					
- взаєминами з колегами по роботі					
- взаєминами з керівництвом на роботі					
- взаєминами з суб'єктами своєї професійної діяльності (пацієнти, підлеглими, клієнти)					
- змістом своєї роботи в цілому					
- умовами професійної діяльності (навчання)					
- своїм положенням в суспільстві					
- матеріальним положенням					
- житлово-побутовими умовами					
- відносинами з чоловіком (дружиною)					
- відносинами з дитиною (дітьми)					
- відносинами з батьками					
- обстановкою в суспільстві (державі)					
- відносинами з друзями, найближчими знайомими					
- сферою послуг і побутового обслуговування					
- сферою медичного обслуговування					

- проведенням дозвілля					
- можливістю проводити відпустку					
- можливість вибору місця роботи					
- своїм способом життя в цілому					

На подані твердження дайте відповідь:	так	мабуть, так	мабуть, ні	ні
1. Іноді я не можу подолати бажання комусь нашкодити.				
2. Іноді я можу пліткувати про людей, яких недолюблюю.				
3. Я легко роздратовуюсь, але й легко заспокоююсь.				
4. Якщо мене не улестити, прохання не виконаю.				
5. Не завжди одержую те, на що маю право.				
6. Знаю, що люди говорять про мене за моєю спиною.				
7. Якщо не схвалюю вчинки інших людей, даю їм це відчуття.				
8. Якщо обманюю когось, відчуваю почуття провини.				
9. Мені здається, що я здатен ударити людину.				
10. Ніколи не нервуюся настільки, щоб кидати речі.				
11. Завжди розумію чужі недоліки.				
12. Коли встановлене правило не подобається мені, хочу його порушити.				
13. Інші люди завжди вміють використовувати сприятливі обставини.				
14. Мене непокоять люди, які ставляться до мене надто дружньо.				
15. Часто не погоджуюся з людьми.				
16. Іноді міркую над безсоромними речами.				
17. Якщо хтось ударить мене, я йому не відповім.				
18. Коли я розгніваний, я грюкаю дверима.				
19. Я більше роздратований, ніж здається.				
20. Якщо хтось намагається керувати мною, я роблю все навпаки.				
21. Мене пригнічує моя доля.				

22. Вважаю, що деякі люди мене не поважають.				
23. Не можу втриматися від суперечки, якщо люди не згодні зі мною.				
24. Уникання роботи повинно викликати почуття провини.				
25. Хто грубо ставиться до мене або моєї сім'ї, буде обов'язково покараний.				
26. Я не здатен на грубі жарти.				
27. Мене охоплює гнів, коли наді мною насміхаються.				
28. Коли люди виставляють себе керівниками, я намагаюся довести їм протилежне.				
29. Майже щотижня бачу когось із тих, хто мені не подобається.				
30. Дуже багато людей заздять мені.				
31. Вимагаю, щоб люди поважали мої права.				
32. Мене пригнічує факт, що я мало чого роблю для своїх батьків.				
33. Люди, які постійно дратують мене, заслуговують на ляпас.				
34. Від злості іноді буваю похмури.				
35. Якщо до мене ставляться гірше, ніж я на те заслуговую, я не засмучуюсь.				
36. Якщо хтось намагається порушити мій настрій, я не звертаю уваги.				
37. Іноді я дуже заздрю, хоча й не показую цього.				
38. Іноді мені здається, що наді мною насміхаються.				
39. Навіть коли злюся, не вдаюся до "міцних" виразів.				
40. Хочу, щоб мої гріхи були пробачені.				
41. Якщо хтось ударить мене, лише інколи даю здачі.				
42. Ображаюся, коли не виходить по-моєму.				
43. Іноді люди дратують мене своєю присутністю.				
44. Немає такої людини, до якої б я відчував ненависть.				
45. Мій принцип: "Ніколи не довіряй чужинцям".				
46. Якщо хтось дратує мене, я ладен сказати про нього все, що думаю.				
47. Роблю багато такого, про що потім жалкую.				

48. Якщо злюся, можу вдарити кого-небудь.				
49. З десятирічного віку у мене не було сплесків гніву.				
50. Часто відчуваю себе так, ніби ось-ось вибухну.				
51. Якби люди знали, що я відчуваю, мене б вважали важкою людиною.				
52. Завжди думаю про те, які приховані причини змушують людей робити щось приємне для мене.				
53. Коли на мене кричать, я кричу у відповідь.				
54. Невдачі пригнічують мене.				
55. Встряваю у бійки не більше й не менше за інших.				
56. Можу пригадати такі випадки, коли хапав якісь речі та ламав їх від гніву.				
57. Іноді відчуваю, що можу першим почати бійку.				
58. Іноді відчуваю, що життя до мене несправедливе.				
59. Раніше вважав, що більшість людей говорить правду, тепер так не вважаю.				
60. Сварюся тільки зі злості.				
61. Коли щось вчиняю неправильно, то відчуваю провину.				
62. Якщо для захисту своїх прав треба застосувати силу, я її застосовую.				
63. Іноді виражаю свій гнів тим, що стукаю по столу.				
64. Буваю грубим із людьми, які мені не подобаються.				
65. У мене немає ворогів, які б намагалися скривдити мене.				
66. Не вмію поставити людину на місце, навіть коли вона на це заслуговує.				
67. Часто думаю, що живу неправильно.				
68. Знаю людей, які здатні довести мене до бійки.				
69. Не переймаюся через дрібниці.				
70. Мені рідко здається, що люди намагаються зробити мені щось погане.				
71. Часто погрожую людям, не маючи наміру виконати погрози.				
72. Останнім часом я став занудою.				
73. У розмові часто підвищую голос.				

74. Намагаюся приховувати погане ставлення до людей.				
75. Краще погоджуся, ніж сваритимуся.				

Висловіть своє особисте ставлення до кожного твердження, використовуючи наступну систему оцінки:	повністю підтримуєте	згодні в цілому	не можете визначитися	не згодні в цілому	повністю не згодні
1. Очень немногие люди имеют точное представление о том, что в наибольшей степени отвечает их интересам.					
2. Мы должны перестать пытаться играть мировую роль, ибо это нам не по силам.					
3. Война не может иметь оправданий даже в том случае, если это единственный способ защитить наши национальные интересы и честь.					
4. Нет никакой формы существования после смерти.					
5. Было бы целесообразно содержать цветных людей в специально отведенных районах и обучать в отдельных школах, чтобы ограничить их контакты с представителями белой расы.					
6. Никому не должно быть позволено покупать себе и своей семье привилегии в сферах образования и медицинской помощи.					
7. Кровавые виды спорта, например охота на лис, жестоки и порочны и поэтому должны быть запрещены.					
8. Мы сможем добиться реального социального прогресса, только если вернемся к нашему славному и забытому прошлому.					
9. Ужесточение наказаний для преступников - это действенный способ снизить количество преступлений.					
10. Гомосексуалисты - не преступники и не должны рассматриваться в таком качестве.					
11. Меньшинство должно иметь возможность свободно критиковать решения большинства.					
12. Народам Африки должна быть предоставлена возможность самим решать свои проблемы.					
13. Обязательная воинская служба в мирное время необходима для жизнеспособности страны.					
14. Церковь должна пытаться увеличить свое влияние на жизнь нации.					
15. Такого явления, как "классовая борьба", в настоящее время в нашей стране не существует.					
16. Люди с высоким доходом платят слишком большие налоги.					
17. Нет никакого вреда в том, чтобы иногда ездить без билета, если это сходит с рук.					
18. Национальные меньшинства должны иметь право на самоуправление.					
19. Уголовные преступления, связанные с насилием, должны наказываться более строго, чем просто тюремным заключением.					
20. Правительство постепенно лишает нас основных прав					

свободного волеизъявления.					
21. Люди, страдающие неизлечимыми заболеваниями, должны иметь право на безболезненную добровольную смерть.					
22. Зло, которое рождает война, превышает любую возможную пользу от нее.					
23. Большинство религиозных людей - лицемерны.					
24. Подлинная демократия в нашей стране неизбежно ограничена, ибо бизнесу и промышленности предоставлены особые привилегии.					
25. Совершенно несправедливо, что многие люди имеют возможность получать большой доход благодаря полученному наследству, а не своему труду.					
26. Люди не созданы равными; совершенно очевидно, что некоторые из них лучше, чем остальные.					
27. Пытаться искать компромисса с нашими политическими оппонентами опасно, ибо это обычно оборачивается потерями и для нашей стороны.					
28. Законы, запрещающие "слабые" наркотики типа марихуаны, слишком строги.					
29. Правительство тратит слишком большие деньги на программы социальной помощи и на образование.					
30. Когда жизненная гонка "выбивает из седла" тех, кто не в силах держать темп,- это нормально.					
31. Большинство проблем в трудовых коллективах можно объяснить исключительно влиянием радикальных агитаторов.					
32. Жизнь в старые времена была гораздо более приятной, нежели сегодня.					
33. Церковь-это последний оплот, противостоящий разрушительным тенденциям современного общества.					
34. Капитализм доказал свою эффективность во многих странах, и его не следует менять.					
35. "Свободное предпринимательство", в сущности, означает то же самое, что и "эксплуатация трудящихся".					
36. Жизнь слишком коротка, поэтому человек имеет право наслаждаться ею так и столько, как и сколько он пожелает.					
37. Команда, в которой допустим слишком большой разброс мнений, нежизнеспособна.					
38. Пикассо и другие модернисты ни в чем не уступают таким мастерам прошлого, как Рембрандт и Тициан.					
39. Спады промышленного производства можно предотвратить с помощью грамотного централизованного планирования, осуществляемого правительством.					
40. Люди, страдающие серьезными наследственными заболеваниями и отклонениями, должны быть принудительно стерилизованы.					
41. Общество, в котором отсутствуют классы, невозможно.					
42. Современную науку тревожит тот факт, что старые подходы уже не работают.					
43. Любые религиозные представления являются обыкновенным суеверием.					
44. В будущем частная собственность должна быть полностью устранена и заменена социалистическими принципами хозяйствования.					

45. Большинство стран, которые получили от нас экономическую помощь, в конечном счете остаются недовольны тем, что мы для них сделали.					
46. Самые большие опасности, которым наша страна подвергалась за последние пятьдесят лет, связаны исключительно с влиянием пришлых идей и зарубежной пропаганды.					
47. Идея некоего официального международного правительства в любой форме - это утопия.					
48. Мужчины и женщины одинаково имеют право на то, чтобы еще до брака попытаться выяснить, насколько они подходят друг другу в сексуальном отношении (например, заключив пробный брак).					
49. "Лучше синица в руках, чем журавль в небе".					
50. Вселенная была создана Богом.					
51. Производство и торговля должны быть свободны от вмешательства правительства.					
52. Биржевые спекулянты и финансисты в большой степени ответственны за наши экономические трудности.					
53. Забастовки должны быть запрещены законом.					
54. Такие социальные феномены, как благородная наследственность и дворянство, поощряют развитие снобизма в обществе, а кроме того, они не совместимы с демократией.					
55. В случае конфликта или разногласия между рабочими и работодателями я обычно принимаю сторону рабочих.					
56. Наша страна, скорее всего, не лучше, чем многие другие.					
57. Контрацептивные средства должны быть запрещены за исключением тех случаев, когда они рекомендованы врачом.					
58. Традиции в нашей стране имеют слишком большое влияние.					
59. Все расы, кроме белой, имеют ущербную наследственность.					
60. В действительности богатые и бедные не равны перед законом.					
61. Улучшать районы проживания бедноты - это бесполезная трата денег.					
62. Война является неотъемлемой частью человеческой природы.					
63. Давно пора установить равную оплату за одинаковую работу; настоящее положение несправедливо по отношению к работающим женщинам.					
64. Независимая комиссия должна пересмотреть зарплаты и контролировать цены.					
65. Мы должны пожертвовать частью нашего национального суверенитета во имя сохранения мира на земле.					
66. Законы о разводах необходимо изменить таким образом, чтобы процедура развода стала проще.					
67. Нынешние дети нуждаются в большей дисциплинированности.					
68. Евреи - это такие же полезные для общества граждане, как и представители любой другой национальности.					
69. В обществе есть такой социальный слой, представители которого благодаря своему происхождению,					

воспитанию и традициям наиболее подходят для управления страной.					
70. Политические экстремисты должны иметь право на защиту своих убеждений.					
71. "Новый стиль" в театре и телепрограммах - это явный шаг вперед по сравнению с устаревшим репертуаром.					
72. Ни одно общество не может называться цивилизованным, если в нем не существует какой-либо национальной медицинской программы, средства на которую поступают преимущественно от налогов.					
73. Многие политики куплены с целью отстаивать чьи-то частные интересы.					
74. Было бы неправильно наказывать человека, который помогает другой стране, потому что он предпочитает ее своей собственной.					
75. Сексуальная распущенность разрушает институт брака, составляющий основу цивилизованного общества.					
76. Свободный, игровой стиль обучения детей не позволяет сформировать у них хорошие навыки чтения и письма.					
77. Было бы ошибкой ставить людей с темным цветом кожи руководителями над белыми людьми.					
78. В нашей стране существует крупный бизнес, который контролируется государством, а не отдельными людьми.					
79. Контроль за инфляцией более важен, чем низкий уровень безработицы.					
80. Попустительство в нашем обществе зашло слишком далеко.					
81. Мне кажется, что в большинстве политики не понимают то, что они говорят.					
82. Фраза " Моя страна либо права, либо не права" выражает оптимальную социальную позицию гражданина.					
83. Мы слишком мало выделяем средств на модернизацию наших вооруженных сил.					
84. Мы должны четко знать не только свои права, но и свои обязанности перед обществом.					
85. Темнокожие люди, возможно, и отстают от белых во многих областях, однако совершенно очевидно, что между двумя расами не существует принципиальных различий в умственных способностях.					
86. Любое социальное планирование ведет к усилению регламентации деятельности людей.					
87. Вид молодого человека с бородой и длинными волосами неприятен.					
88. Социальные программы оказывают слишком большую помощь людям, которые не хотят трудиться.					
89. Наше обращение с преступниками чересчур жесткое; ведь наша цель - не наказать, а попытаться их исправить.					
90. Всегда необходимо иметь несколько сильных, способных людей, которые на деле могут всем управлять.					
91. Организация Объединенных Наций- совершенно бесполезный институт, который не заслуживает нашей поддержки.					
92. Пацифизм в настоящее время лишен какого-либо реального значения.					

93. Идея Бога принадлежит человеческому разуму.					
94. Мы не должны ограничивать иммиграцию в нашу страну до такой степени, как мы делали это раньше.					
95. Личная выгода - это основной мотив для интенсивной работы.					
96. У современной молодежи почти совсем отсутствует какая-либо дисциплина.					
97. Защита слабых и бедных стран и оказание им помощи в развитии является моральным долгом более сильных государств.					
98. Преступления на сексуальной почве, такие, как изнасилования и нападения на детей, заслуживают более жестокого наказания, чем просто тюремное заключение; таких преступников надо пороть плетью или же наказывать еще более сурово.					
99. Коммунистам не должно быть позволено занимать места на государственной службе.					
100. Мы слишком мало выделяем денег на экономическую помощь другим странам.					
101. Оккупация со стороны иностранной державы лучше, чем война.					
102. Обычный человек может вполне достойно прожить свою жизнь и без обращения к какой-либо религии.					
103. В капиталистических странах существует неизбежный конфликт между рабочими и работодателями.					
104. Большие состояния необходимо разделить в еще большей степени, чем это сделано сейчас.					
105. "Белая" ложь часто идет во благо.					
106. Все возрастающее количество наркотиков, которые принимает наша молодежь,- это еще один показатель того упадка, в котором находится наше общество.					
107. Смертная казнь представляет собой настоящее варварство, поэтому ее необходимо как можно быстрее отменить.					
108. Полиция должна иметь право прослушивать частные телефоны, когда это необходимо в интересах следствия.					
109. Неудачники не заслуживают симпатии или помощи со стороны преуспевающих людей.					
110. Мы, как нация, никогда не участвовали в несправедливой войне.					
111. Мы должны безоговорочно верить во все, чему нас учит Церковь.					
112. В нашей стране наиболее способные люди вполне могут достичь вершин социального положения в обществе.					
113. Компании должны производить то, что приносит наибольшую прибыль, а не то, что, по мнению правительства, составляет национальный интерес.					
114. Практический человек более полезен обществу, чем мыслитель.					
115. Хотя людские массы время от времени и ведут себя достаточно глупо, я все равно сохраняю веру в здравый смысл рядового человека.					
116. Поддержание порядка внутри нации - дело более важное, чем попытки обеспечить полную свободу для всех членов общества.					
117. Общество в целом ответственно за бедность,					

психические болезни и другие свои проблемы.					
118. Атомная бомбардировка японского города, унесшая жизни тысяч невинных женщин и детей, не имеет никакого морального оправдания и несовместима с уровнем цивилизованности нашего общества.					
119. Хотя и в настоящее время жизнь далеко несовершенна, однако она все же гораздо лучше, чем была когда-либо.					
120. Соблюдать воскресенье - старомодный обычай, и сегодня он не должен определять наше поведение.					
121. Капитализм аморален, ибо он эксплуатирует рабочего, не выплачивая ему полную стоимость его созидательного труда.					
122. В настоящее время все больше и больше людей суют свой нос в такие вопросы, которые их совершенно не касаются.					
123. Есть немало позитивного, если в управлении государством принимает участие король или королева при условии, конечно, что они не обладают слишком большой властью.					
124. Современное искусство - это претенциозная чепуха.					
125. Программы социальной помощи препятствуют проявлению личной инициативы.					
126. Человеку нужно позволить свободно распоряжаться своей собственной жизнью, если он того желает, без какого-либо вмешательства со стороны общества.					
127. В целом работодатели в нашей стране хорошо обращаются с трудящимися.					
128. Слишком сильные старания улучшить что-то обычно приводят к противоположным результатам.					
129. Христос был святым в том смысле, что он отличался от других людей.					
130. Национализация крупной индустрии скорее всего приведет к неэффективности производства, бюрократизму и застою.					
131. Люди должны осознавать свои большие обязанности перед семьями.					
132. Деловая конкуренция необходима для национального благополучия.					
133. Большинство забастовок происходит из-за плохого менеджмента.					
134. Нам следует иметь мировое правительство, чтобы гарантировать благосостояние всех наций, не выделяя интересов какой-либо отдельной нации.					
135. Сексуальные связи, которые совершаются вне брака, всегда предосудительны.					
136. То распределение богатства в обществе, которое мы имеем сейчас, несправедливо и ненормально.					
137. Всегда неплохо поискать какие-то новые подходы к решению тех или иных проблем.					
138. Не существует таких вещей, как "сверхъестественные силы".					
139. В условиях капитализма невозможно добиться экономической безопасности - для всех и каждого.					
140. Чем меньше правительство, тем лучше.					
141. Существует немало ответственных постов, на которые нельзя ставить женщин, например, судья, министр, высокие					

должности в банковском деле и промышленности.					
142. Для развития промышленности профсоюзы приносят больше вреда, чем пользы.					
143. Я поддержал бы мою страну, даже идя против своих убеждений.					
144. Свободная любовь между мужчинами и женщинами должна поощряться, поскольку она является основой психического и физического здоровья.					
145. Научные открытия продвинули нас слишком далеко вперед; теперь необходимо сделать паузу.					
146. В настоящее время правительство слишком централизовано.					
147. Темнокожие люди часто лишены тех возможностей получить хорошую работу и продвигаться по службе, которые предоставлены белым людям.					
148. Наша страна более демократична, чем какая-либо другая.					
149. Жилье никогда не станет доступно для всех в равной мере, пока правительство не получит права на владение всей землей.					
150. Несправедливо, когда общество предоставляет мужчинам больше свободы в сексуальных отношениях, чем женщинам.					
151. Правительство должно прикладывать больше усилий, чтобы упорядочить деятельность профсоюзов.					
152. Наша страна должна быть уверена в том, что участие в любых мировых организациях никак не ущемит ее национальной независимости и могущества.					
153. Практика контроля над рождаемостью не должна поощряться.					
154. Современные подростки не более аморальны, чем были в том же возрасте их родители, а также их дедушки и бабушки.					
155. За редкими исключениями все евреи в целом очень похожи по своей натуре.					
156. Рабочие должны принимать участие в делах тех предприятий, на которых они работают.					
157. Женщины - отнюдь не равня мужчинам и никогда таковыми не станут.					
158. Преподавателям не следует принимать активное участие в политике.					
159. Цензура книг и фильмов должна быть полностью отменена.					
160. Государственная система медицинского обслуживания не позволяет врачам делать для своих пациентов максимум того, на что они способны.					
161. Многим политикам можно предоставить возможность делать то, что, по их мнению, будет полезно для страны.					
162. Сознательные оппозиционеры и диссиденты являются предателями своей страны, поэтому с ними необходимо обращаться соответствующим образом.					
163. Законы, ограничивающие аборт, должны быть отменены.					
164. Современные методы воспитания, когда детям многое позволено, - это несомненный шаг вперед по сравнению со старыми методами.					
165. Все виды дискриминации по национальному принципу должны быть объявлены незаконными и					

подвергнуться суровому наказанию.					
166. Демократия существенно зависит от наличия в обществе свободного делового предпринимательства.					
167. Спады производства и безработица являются неизбежным следствием капитализма.					
168. Главной задачей правительства должна быть забота о том, чтобы удерживать безработицу на низком уровне.					
169. Возраст окончания школы необходимо поднять как можно выше независимо от желаний молодых людей.					
170. Мне кажется, за кого ни голосуй на выборах, в основном все останется по-прежнему.					
171. Наша страна такая же эгоистичная, как и любая другая.					
172. В интересах всеобщего мира частное производство оружия и боеприпасов должно быть запрещено.					
173. Нация существует на благо индивидуума, а не наоборот.					
174. Если учесть все "за и против", то надо признать, что между всеми расами существуют определенные различия.					
175. Стабильный мир возможен только в условиях всеобщего социализма.					
176. Уровень морали в нашей стране чрезвычайно низок и продолжает падать.					

Додаток Б

Емпіричні дані дослідження (загальна вибірка досліджуваних)

Показники інтересу до політики	Досліджувані
Так	38
Вагаюсь	12
Ні	16

Політичні погляди	Доліджувані
Соціалістичні	6
Ліберальні	40
Націоналістичні	38
Консервативні	2
Я поза політикою	6
Інші (написати) Радикальні	8

	так	вагаюсь	ні
Звернення до офіційних органів влади, в правоохоронні органи (поліцію, прокуратуру, СБУ)	60	6	0
Привернення уваги громадськості (звернення в ЗМІ, громадські організації)	56	6	4
Звернення до суду	53	10	3
Петиції, гасла	50	10	6
Страйки, голодовки	30	30	6
Демонстрації, мітинги та інші масові акції протесту	25	20	21
Збройні методи боротьби	36	15	15
Інше (напишіть)			

	так	вагаюсь	ні
скоювати акції протесту (страйки, голодовки, демонстрації, мітинги)	60	6	0
руйнувати матеріальні цінності	6	6	54
взяти в руки зброю	32	4	30

	так	вагаюсь	ні
моїм близьким людям	61	5	0
моєму місту	23	18	25
моїй країні	35	11	20
співвітчизникам, одновітцям в інших країнах	0	0	66
іншим людям в інших країнах	0	0	66

	так, допускаю	ні, не допускаю
Збиранні підписів під зверненням до влади?	23	43
Мирних дозволених владою мітингів, демонстрацій, пікетах?	40	26
Мирних, але не дозволених владою мітингів, демонстрацій, пікетах?	25	41
Бойкотуванні влади (відмова платити податки, квартплату тощо)?	30	36
Блокуванні транспортних магістралей, у захопленні адміністративних будівель?	14	52
Політичних акціях протесту з використанням якихось видів зброї?	5	61

Живу «за межею бідності», грошей не вистачає навіть на харчування	0
Живу «на межі бідності», грошей ледь вистачає на харчування	0
Живу середньо, грошей вистачає на харчування і найнеобхідніше	20
Живу більш-менш пристойно, покупка більшості товарів не викликає труднощів	35
Живу без матеріальних турбот	8
Важко відповісти	3

Рівень соціальної фрустрованості	Студенти
Дуже високий	0
Підвищений	7
Помірний рівень фрустрованості	8
Невизначений рівень фрустрованості	10
Знижений рівень фрустрованості	16
Дуже низький рівень фрустрованості	22
Відсутність фрустрованості	3

Переважаючий вид реакції	Досліджувані
Фізична агресія	15
Вербальна агресія	16
Непряма агресія	8
Негативізм	2

Роздратування	12
Підозріливість	6
Образливість	4
Почуття провини	2

Фактор	
Дозволеність	17
Расизм	30
Атеїзм	41
Антилібералізм	25
Мілітаризм	20

Емпіричні дані дослідження (студенти з радикальною поведінкою)

Актуальність політичних потреб

№	Рівень потреб	Опис потреби	Сер. ранг	Сер. ранг рівня потреб
1	Фізіологічні потреби	Гарантований державою прожитковий мінімум	4.2	4.3
		Гарантоване державою забезпечення для незахищених категорій громадян (в тому числі, студентів і пенсіонерів)	4.4	
2	Потрібність у безпеці	Захищеність від іноземної збройної агресії	6.1	4.4
		Захищеність від кримінальних елементів	2.6	
3	Соціальні потреби	Почуття належності до певної спільноти (громади)	6.7	7.1
		Прагнення мати однодумців, які поділяють мої погляди	7.5	
4	Потрібність у визнанні	Суспільне визнання результатів своєї діяльності	4.9	5.6
		Задоволеність своїм соціальним, національним, мовним статусом в політичній системі суспільства	6.3	
5	Потрібність у самовираженні	Можливість висловлювати свої політичні погляди, свобода слова	5.8	6.3
		Вільні і прозорі вибори	6.8	

Рівень соціальної фрустрованості	Студенти
Дуже високий	0
Підвищений	3
Помірний рівень фрустрованості	5
Невизначений рівень фрустрованості	4
Знижений рівень фрустрованості	20
Дуже низький рівень фрустрованості	15
Відсутність фрустрованості	2

Переважаючий вид реакції	Досліджувані
Фізична агресія	22
Вербальна агресія	20
Непряма агресія	4
Негативізм	3
Роздратування	0
Підозріливість	0

Образливість	0
Почуття провини	0

Фактор	Кількість досліджуваних
Дозволеність	26
Расизм	45
Атеїзм	62
Антилібералізм	38
Мілітаризм	30

Додаток Г

Щоб виявити статистичні розбіжності особливостей прояву психологічних факторів радикальної поведінки на гендерному рівні був застосований метод порівняння двох вибірок за допомогою параметричного критерія математичної статистики t-критерія Стюдента для незалежних вибірок. За кількісний порівняльний критерій виступив середній показник по обох супер факторах в методиці «Соціально-політичні позиції» Г. Айзенка: «Радикалізм – Консерватизм» і «Жорстокість – М'якість».

Group 1 vs. Group 2	T-test for Independent Samples (Spreadsheet2)										
	Note: Variables were treated as independent samples										
	Mean Group 1	Mean Group 2	t-value	df	p	Valid N Group 1	Valid N Group 2	Std.Dev. Group 1	Std.Dev. Group 2	F-ratio Variances	p Variances
Загальний показник	69,6000	56,0526	4,660478	32	0,000053	30	36	7,707140	8,928566	1,342076	0,582950

Рис. Таблиця t-критерій Стюдента після статистичної обробки

Рівень значимості t-критерія Стюдента для $N=34$: $t_{кр} = 4,660$ при $(p \leq 0,001)$.

В результаті проведення математичного аналізу виявлені статистично значимі розбіжності між показниками прояву радикальної поведінки студентів на гендерному рівні.

Показник статистичної достовірності $p = 0,00005 < 0,001$, отже відмінності прояву політичних орієнтацій у жінок та чоловіків є значимими з достовірністю 99%.

Емпіричні дані дослідження (сирі результати опитування)

1. Чи цікавитеся Ви політикою?

так	вагаюсь	ні
Ч20 Ж18	Ч6 Ж6	Ч10 Ж6

2. Свої політичні погляди Ви оцінюєте як

соціалістичні	Ч2 Ж2
ліберальні	Ч7 Ж20
націоналістичні	Ч20 Ж5
консервативні	Ч1 Ж0
Я поза політикою	Ч4 Ж0
Інші (написати)	анархо-примітивізм, зелений анархізм, біоцентризм, панісламізм.

3. Чи вважаєте Ви правомірними, у разі незадоволення діяльністю влади, наступні дії громадян?

	так	вагаюсь	ні
Звернення до офіційних органів влади, в правоохоронні органи (поліцію, прокуратуру, СБУ)	Ч:30 Ж:30	Ч:0 Ж:6	Ч:0 Ж:0
Привернення уваги громадськості (звернення в ЗМІ, громадські організації)	Ч:26 Ж:20	Ч:3 Ж:3	Ч:2 Ж:2
Звернення до суду	Ч:28 Ж:25	Ч:3 Ж:6	Ч:3 Ж:0
Петиції, гасла	Ч:25 Ж:25	Ч:7 Ж:9	Ч:3 Ж:3
Страйки, голодовки	Ч:15 Ж:15	Ч:19 Ж:11	Ч:3 Ж:3
Демонстрації, мітинги та інші масові акції протесту	Ч:20 Ж:15	Ч:10 Ж:10	Ч:15 Ж:6
Збройні методи боротьби	Ч:20 Ж:16	Ч:10 Ж:5	Ч:10 Ж:5
Інше (напишіть)			

4. Чи може виникнути ситуація, яка могла б змусити Вас особисто в політичних цілях

	так	вагаюсь	ні
скоювати акції протесту (страйки, голодовки, демонстрації, мітинги)	Ч:30 Ж:30	Ч:3 Ж:3	Ч:0 Ж:0
руйнувати матеріальні цінності	Ч:3 Ж:3	Ч:3 Ж:3	Ч:24 Ж:30

взяти в руки зброю	Ч:30 Ж:2	Ч:2 Ж:2	Ч:14 Ж:16
--------------------	-------------	------------	--------------

5. Я готовий(-а) взяти в руки зброю, якщо небезпека загрожує

	так	вагаюсь	ні
моїм близьким людям	Ч:30 Ж:31	Ч:3 Ж:2	Ч:0 Ж:0
моєму місту	Ч:13 Ж:10	Ч:8 Ж:10	Ч:15 Ж:10
моїй країні	Ч: Ж:	Ч:5 Ж:6	Ч:10 Ж:10
співвітчизникам, одновітцям в інших країнах	Ч:0 Ж:0	Ч:0 Ж:0	Ч:36 Ж:30
іншим людям в інших країнах	Ч:0 Ж:0	Ч:0 Ж:0	Ч:36 Ж:30

6. Чи допускаєте Ви в принципі свою особисту участь у...

	так, допускаю	ні, не допускаю
Збиранні підписів під зверненням до влади?	Ч:10 Ж:13	Ч:20 Ж:23
Мирних дозволених владою мітингах, демонстраціях, пікетах?	Ч:20 Ж:20	Ч:16 Ж:10
Мирних, але не дозволених владою мітингах, демонстраціях, пікетах?	Ч:20 Ж:5	Ч:23 Ж:19
Бойкотуванні влади (відмова платити податки, квартплату тощо)?	Ч:15 Ж:15	Ч:20 Ж:21
Блокуванні транспортних магістралей, у захопленні адміністративних будівель?	Ч:7 Ж:7	Ч:40 Ж:12
Політичних акціях протесту з використанням якихось видів зброї?	Ч:2 Ж:3	Ч:31 Ж:30

8. Як Ви оцінюєте своє матеріальне становище? Виберіть, будь ласка, 1 варіант відповіді.

Живу «за межею бідності», грошей не вистачає навіть на харчування	Ч:0 Ж:0
Живу «на межі бідності», грошей ледь вистачає на харчування	Ч:0 Ж:0
Живу середньо, грошей вистачає на харчування і найнеобхідніше	Ч:10 Ж:10
Живу більш-менш пристойно, покупка більшості товарів не викликає труднощів	Ч:20 Ж:15
Живу без матеріальних турбот	Ч:4 Ж:4
Важко відповісти	Ч:2 Ж:1

9. Чи задоволені ви:

	повністю задоволений	швидше задоволений	важко відповісти	швидше не задоволений	повністю не задоволений
- своєю освітою	0	23	20	23	0
- взаєминами з колегами по роботі	10	9	44	3	0
- взаєминами з керівництвом на роботі	8	8	47	3	0
- взаєминами з суб'єктами своєї професійної діяльності (пацієнти, підлеглими, клієнти)	12	10	36	8	0
- змістом своєї роботи в цілому	2	3	37	20	0
- умовами професійної діяльності (навчання)	12	20	15	26	3
- своїм положенням в суспільстві	8	20	10	24	4
- матеріальним положенням	9	10	15	25	7
- житлово-побутовими умовами	1	18	7	26	15
- відносинами з чоловіком (дружиною)	0	6	60	0	0
- відносинами з дитиною (дітьми)	14	31	5	30	0
- відносинами з батьками	7	14	23	20	2
- обстановкою в суспільстві (державі)	10	13	2	31	10
- відносинами з друзями, найближчими знайомими	28	32	1	5	0
- сферою послуг і побутового обслуговування	15	23	0	25	3
- сферою медичного обслуговування	0	3	37	20	6
- проведенням дозвілля	23	16	4	13	10
- можливістю проводити відпустку	4	28	5	19	10
- можливість вибору місця роботи	0	8	16	32	10
- своїм способом життя в цілому	21	35	4	6	0

На подані твердження дайте відповідь:	так	мабуть, так	мабуть, ні	ні
1. Іноді я не можу подолати бажання комусь нашкодити.	22	4	35	5
2. Іноді я можу пліткувати про людей, яких недолюблюю.	8	2	13	53
3. Я легко роздратовуюсь, але й легко заспокоююсь.	24	13	3	36
4. Якщо мене не улестити, прохання не виконаю.	10	12	25	19
5. Не завжди одержую те, на що маю право.	14	16	30	6
6. Знаю, що люди говорять про мене за мою спиною.	24	36	3	3
7. Якщо не схвалюю вчинки інших людей, даю їм це відчутти.	13	15	18	20
8. Якщо обманюю когось, відчуваю почуття провини.	6	26	20	14
9. Мені здається, що я здатен ударити людину.	24	13	36	3
10. Ніколи не нервуюся настільки, щоб кидати речі.	4	34	20	8
11. Завжди розумію чужі недоліки.	2	12	35	17
12. Коли встановлене правило не подобається мені, хочу його порушити.	8	17	17	24
13. Інші люди завжди вміють використовувати сприятливі обставини.	36	3	24	13

14. Мене непокоять люди, які ставляться до мене надто дружньо.	5	16	30	15
15. Часто не погоджуюся з людьми.	8	16	25	27
16. Іноді міркую над безсоромними речами.	4	15	36	11
17. Якщо хтось ударить мене, я йому не відповім.	0	6	15	45
18. Коли я розгніваний, я грюкаю дверима.	5	12	28	21
19. Я більше роздратований, ніж здається.	19	12	0	35
20. Якщо хтось намагається керувати мною, я роблю все навпаки.	20	19	15	12
21. Мене пригнічує моя доля.	0	26	4	36
22. Вважаю, що деякі люди мене не поважають.	35	19	6	6
23. Не можу втриматися від суперечки, якщо люди не згодні зі мною.	13	15	18	20
24. Уникання роботи повинно викликати почуття провини.	0	0	28	38
25. Хто грубо ставиться до мене або моєї сім'ї, буде обов'язково покараний.	45	21	0	0
26. Я не здатен на грубі жарти.	3	16	43	4
27. Мене охоплює гнів, коли наді мною насміхаються.	24	13	36	3
28. Коли люди виставляють себе керівниками, я намагаюся довести їм протилежне.	4	7	30	25
29. Майже щотижня бачу когось із тих, хто мені не подобається.	37	20	9	0
30. Дуже багато людей заздять мені.	22	4	35	5
31. Вимагаю, щоб люди поважали мої права.	36	30	0	0
32. Мене пригнічує факт, що я мало чого роблю для своїх батьків.	12	14	4	36
33. Люди, які постійно дратують мене, заслуговують на ляпас.	8	26	16	16
34. Від злості іноді буваю похмури.	4	4	4	54
35. Якщо до мене ставляться гірше, ніж я на те заслуговую, я не засмучуюсь.	27	35	4	0
36. Якщо хтось намагається порушити мій настрій, я не звертаю уваги.	12	3	10	41
37. Іноді я дуже заздрю, хоча й не показую цього.	4	15	36	11
38. Іноді мені здається, що наді мною насміхаються.	23	23	14	6
39. Навіть коли злюся, не вдаюся до "міцних" виразів.	15	6	30	15
40. Хочу, щоб мої гріхи були пробачені.	2	12	35	17
41. Якщо хтось ударить мене, лише інколи даю здачі.				
42. Ображаюся, коли не виходить по-моєму.	17	16	20	13
43. Іноді люди дратують мене своєю присутністю.	10	12	25	19
44. Немає такої людини, до якої б я відчував ненависть.	4	15	32	15
45. Мій принцип: "Ніколи не довіряй чужинцям".	3	18	18	27
46. Якщо хтось дратує мене, я ладен сказати про нього все, що думаю.	15	6	30	15
47. Роблю багато такого, про що потім жалкую.				
48. Якщо злюся, можу вдарити кого-небудь.	23	12	15	26
49. З десятирічного віку у мене не було сплесків гніву.				
50. Часто відчуваю себе так, ніби ось-ось вибухну.	20	30	13	13

51. Якби люди знали, що я відчуваю, мене б вважали важкою людиною.	14	12	17	23
52. Завжди думаю про те, які приховані причини змушують людей робити щось приємне для мене.	2	8	37	19
53. Коли на мене кричать, я кричу у відповідь.	14	31	4	17
54. Невдачі пригнічують мене.	6	8	26	26
55. Встряваю у бійки не більше й не менше за інших.	7	6	29	24
56. Можу пригадати такі випадки, коли хапав якісь речі та ламав їх від гніву.	3	27	32	4
57. Іноді відчуваю, що можу першим почати бійку.	35	12	15	4
58. Іноді відчуваю, що життя до мене несправедливе.	47	19	0	0
59. Раніше вважав, що більшість людей говорить правду, тепер так не вважаю.	35	31	0	0
60. Сварюся тільки зі злості.	4	10	7	45
61. Коли щось вчиняю неправильно, то відчуваю провину.	13	15	18	20
62. Якщо для захисту своїх прав треба застосувати силу, я її застосовую.	32	34	0	0
63. Іноді виражаю свій гнів тим, що стукаю по столу.	24	13	36	3
64. Буваю грубим із людьми, які мені не подобаються.	25	26	13	2
65. У мене немає ворогів, які б намагалися скривдити мене.	8	26	16	16
66. Не вмію поставити людину на місце, навіть коли вона на це заслуговує.	3	14	33	16
67. Часто думаю, що живу неправильно.	2	12	35	17
68. Знаю людей, які здатні довести мене до бійки.	5	16	30	15
69. Не переймаюся через дрібниці.	34	28	4	0
70. Мені рідко здається, що люди намагаються зробити мені щось погане.	4	34	20	8
71. Часто погрожую людям, не маючи наміру виконати погрози.	23	14	16	13
72. Останнім часом я став занудою.	4	15	36	11
73. У розмові часто підвищую голос.	5	14	27	20
74. Намагаюся приховувати погане ставлення до людей.	26	30	4	6
75. Краще погоджусь, ніж сваритимуся.	10	18	13	25

№	повністю підтримуєте	згодні в цілому	не можете визначитися	не згодні в цілому	повністю не згодні
1.	35	13	6	0	12
2.	5	9	6	21	25
3.	8	11	12	29	6
4.	15	11	20	11	9
5.	13	15	23	0	15
6.	18	3	15	0	30

7.	0	0	0	32	34
8.	38	14	14	0	0
9.	14	34	18	0	0
10.	6	25	21	9	5
11.	2	14	26	13	11
12.	30	34	0	0	2
13.	41	25	0	0	0
14.	21	13	0	0	32
15.	23	4	7	12	20
16.	0	0	4	26	36
17.	24	18	17	5	2
18.	3	20	9	34	0
19.	32	34	0	0	0
20.	7	3	15	14	27
21.	15	15	0	23	13
22.	22	23	4	5	12
23.	35	14	5	7	5
24.	43	25	0	0	0
25.	2	14	26	12	12
26.	30	36	0	0	0
27.	6	9	25	21	5
28.	26	3	6	14	17
29.	1	4	0	20	41
30.	13	35	6	12	0
31.	20	2	8	17	19
32.	20	14	11	4	17
33.	3	3	8	26	26
34.	3	27	3	9	24
35.	17	3	10	32	4
36.	45	0	0	21	0
37.	45	21	0	0	0
38.	12	16	6	2	30
39.	0	0	15	37	14
40.	26	3	6	14	17
41.	10	23	0	20	13
42.	0	0	0	3	63
43.	0	12	31	15	8
44.	14	0	26	23	3
45.	0	0	34	23	9
46.	12	10	6	25	13
47.	7	18	27	10	10
48.	6	7	27	13	13
49.	18	3	15	0	30
50.	9	15	11	1	30
51.	13	15	23	0	15
52.	18	3	15	0	30
53.	35	0	13	12	6
54.	24	13	23	6	0

55.	12	5	4	23	22
56.	20	4	27	9	16
57.	3	15	0	30	18
58.	5	5	12	43	1
59.	20	17	17	6	6
60.	8	20	10	14	10
61.	41	25	0	0	0
62.	11	20	11	15	9
63.	13	23	15	15	0
64.	0	45	21	0	0
65.	7	14	23	10	10
66.	10	13	2	11	20
67.	28	32	1	2	3
68.	15	23	0	10	15
69.	0	3	37	10	10
70.	23	16	4	1	12
71.	4	28	5	10	9
72.	34	18	14	0	0
73.	21	12	0	0	33
74.	2	14	26	12	12
75.	0	12	43	5	5
76.	12	34	3	6	11
77.	18	5	6	17	20
78.	16	15	10	8	17
79.	20	4	27	9	16
80.	3	18	0	30	15
81.	5	5	12	43	1
82.	38	14	14	0	0
83.	0	0	15	37	14
84.	7	3	27	14	15
85.	4	20	6	23	13
86.	0	0	0	3	63
87.	0	12	31	15	8
88.	26	3	6	14	17
89.	0	0	34	23	9
90.	34	12	8	22	0
91.	7	18	27	10	10
92.	0	21	13	0	32
93.	24	13	3	18	18
94.	10	12	25	16	3
95.	15	16	15	6	14
96.	24	23	3	3	13
97.	13	15	10	20	8
98.	6	20	20	14	6
99.	24	13	17	3	19
100.	4	20	20	14	8
101.	0	0	0	6	60
102.	39	27	0	0	0

103.	5	9	25	21	6
104.	8	11	12	20	15
105.	15	11	20	9	11
106.	13	15	23	15	0
107.	18	3	15	30	0
108.	18	15	0	3	30
109.	30	25	11	0	0
110.	14	7	9	10	26
111.	0	2	0	10	54
112.	17	20	17	6	6
113.	45	21	0	0	0
114.	20	16	4	4	22
115.	36	20	10	0	0
116.	14	8	7	16	21
117.	0	0	21	32	13
118.	10	24	13	26	3
119.	0	4	7	30	25
120.	7	30	20	9	0
121.	0	22	4	35	5
122.	4	20	13	36	3
123.	17	4	0	20	25
124.	0	21	0	45	0
125.	0	0	34	32	0
126.	31	25	10	0	0
127.	0	13	23	15	35
128.	27	2	0	24	13
129.	34	21	9	0	2
130.	2	14	26	13	11
131.	0	18	14	34	0
132.	7	18	18	19	4
133.	7	3	27	14	15
134.	18	4	13	7	24
135.	12	5	4	23	22
136.	0	0	41	3	22
137.	14	14	38	0	0
138.	12	8	46	0	0
139.	25	5	9	27	0
140.	34	23	9	0	0
141.	17	17	20	6	6
142.	0	10	20	23	13
143.	10	9	22	3	22
144.	8	8	30	3	17
145.	12	10	18	8	18
146.	2	3	10	20	27
147.	12	20	15	20	6
148.	8	20	10	14	10
149.	9	10	15	10	15
150.	0	0	41	13	12

151.	0	12	43	5	5
152.	12	34	3	6	11
153.	18	8	3	14	23
154.	16	16	9	7	18
155.	9	16	27	20	4
156.	45	21	0	0	0
157.	12	16	6	2	30
158.	0	0	15	37	14
159.	26	3	6	14	17
160.	4	20	6	23	13
161.	0	0	0	3	63
162.	0	12	31	15	8
163.	0	14	3	23	26
164.	0	0	34	23	9
165.	12	10	6	25	13
166.	7	18	27	10	10
167.	6	7	27	13	13
168.	18	3	15	0	30
169.	10	11	25	0	20
170.	0	0	0	3	63
171.	0	0	37	20	9
172.	3	0	35	0	28
173.	0	0	41	3	22
174.	38	14	14	0	0
175.	20	0	46	0	0
176.	25	5	9	21	6